

Samenvatting Rijksbegroting 2021

De belangrijkste maatregelen en
beleidsvoornemens relevant voor stad en regio

Mark Westerhuis

Joost van Hoorn

Uitgave

Platform31
Den Haag, september 2020

Auteurs: Mark Westerhuis en Joost van Hoorn (Platform31)

Redactie: Platform31

Platform31

Kennis- en netwerkorganisatie Platform31 ziet de trends in stad en regio. We verbinden beleid, praktijk en wetenschap rondom actuele vraagstukken en komen tot een aanpak waarmee bestuurders, beleidsmakers en uitvoerders direct aan de slag kunnen. De oplossingen houden we niet voor onszelf: iedereen profiteert mee van de resultaten.

Postbus 30833, 2500 GV Den Haag
www.platform31.nl

Hoewel grote zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport, aanvaarden Platform31 en de betrokkenen geen enkele aansprakelijkheid uit welke hoofde dan ook voor het gebruik van de in deze publicatie vermelde gegevens. Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt mits de bron wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1 Financiën	5
1.1 Gezonde en beheersbare overheidsfinanciën	6
1.2 Behoud van (toekomstige) brede welvaart	6
2 Nationaal Groeifonds	7
2.1 Kennisontwikkeling	7
2.2 Research & development (R&D) en innovatie	7
2.3 Infrastructuur	7
3 Herzien financiële verhoudingen	9
3.1 Herijking gemeentefonds	9
3.2 Herijking provinciefonds	9
3.3 Nieuw verdeelmodel beschermd wonen	9
3.4 Onderzoek structurele middelen jeugd	10
3.5 Corona	10
4 Miljoenennota	11
4.1 De Nederlandse economie in crisis	11
4.2 De situatie van huishoudens en bedrijven	13
4.3 Stand van de overheidsfinanciën	14
5 Ondersteuning van de economie	16
6 Justitie en veiligheid	21
6.1 Koesteren van de rechtsstaat	21
6.2 Effectieve organisaties van de rechtsstaat	22
6.3 Capaciteit op orde	22
6.4 Rechtsbescherming	23
6.5 Prioriteiten in het veiligheidsbeleid	24
6.6 Een menswaardig en effectief migratiebeleid	25
7 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	27
7.1 Sterke en levendige democratie	27
7.2 Duurzaam, betaalbaar, prettig en veilig wonen voor iedereen	29
7.3 Een waardegedreven digitale overheid	32
8 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	34
8.1 Gelijke kansen creëren en talenten tot bloei brengen	34
8.2 Sterke docenten	35
8.3 Opleiden voor de samenleving van de toekomst	36
8.4 Onderzoek van wereldformaat	37
8.5 Cultuur	38
8.6 Media	39
8.7 Emancipatie	39

	9 Infrastructuur en Waterstaat	40
	9.1 Instandhouding Rijksinfrastructuur	40
	9.2 Veilige, slimme en duurzame mobiliteit	43
	9.3 Klimaatadaptatie	45
	9.4 Naar een circulaire economie	46
	9.5 Een veilige, schone en gezonde leefomgeving	47
	10 Economische Zaken en Klimaat	49
	10.1 Economisch beeld en uitdagingen voor EZK	49
	10.2 Ondernemend Nederland	49
	10.3 Duurzaam Nederland	51
	11 Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	53
	11.1 Duurzaam perspectief voor de Nederlandse landbouw	53
	11.2 Missiegedreven kennis- en innovatiebeleid	54
	11.3 Waardering voor voedsel	55
	11.4 Versterking natuur en biodiversiteit	55
	11.5 Visserij in balans met de natuur	56
	11.6 Structurele aanpak stikstofproblematiek	56
	11.7 Versterken samenwerking met regio's	56
	12 Sociale Zaken en Werkgelegenheid	58
4	12.1 Beleidsprioriteit 1: het stimuleren van zekerheid en het verbeteren van de werking van de arbeidsmarkt	58
	12.2 Beleidsprioriteit 2: mensen ondersteunen om naar vermogen mee te doen in de samenleving	59
	12.3 Beleidsprioriteit 3: Het verbeteren van de uitvoering en handhaving	60
	13 Volksgezondheid, Welzijn en Sport	61
	13.1 Preventie en publieke gezondheid	61
	13.2 De beweging van de Juiste Zorg op de Juiste Plek	62
	13.3 Naar een sterker sociaal domein	63
	13.4 Overzicht coronamaatregelen	63

1 Financiën

In 2020 is de economische situatie als gevolg van de COVID-19 crisis omgeslagen van een hoogconjunctuur met een historisch lage werkloosheid naar een forse economische neerval. Het coronavirus heeft een grote impact op onze economie, op huishoudens en ondernemers. Het kabinet heeft met omvangrijke noodmaatregelen banen en inkomens zoveel mogelijk beschermd. Dat heeft tot nu toe de economische schade beperkt en ervoor gezorgd dat veel mensen aan het werk kunnen blijven. Desondanks is het bij een economische crisis van deze omvang onvermijdelijk dat veel Nederlanders hier de gevolgen van zullen ondervinden.

De recessie en de getroffen noodmaatregelen zorgen voor een historische verslechtering van de overheidsfinanciën. Vanwege de goede uitgangspositie is hier ruimte voor. De economische ontwikkeling in de komende periode is echter zeer onzeker. Het tweede noodpakket, dat tot oktober 2020 loopt, is nog steeds bedoeld om banen te behouden en de grootste effecten van de crisis te dempen. In de volgende fase is het de uitdaging om het steunbeleid zo in te richten dat de economie zich kan aanpassen.

De beleidsprioriteiten van het ministerie van Financiën voor 2021 zijn als volgt:

1. **Een financieel gezond Nederland:** Naast gezonde overheidsfinanciën op de korte en lange termijn, werkt het ministerie aan het behoud van brede welvaart voor burgers. Met de Operatie Inzicht in Kwaliteit vergroot het ministerie de kennis over het effect van beleid en wordt een doelmatige inzet van publieke middelen nu en in de toekomst gewaarborgd. Verder blijft het ministerie zich inzetten voor een stabiele, integere en innovatieve financiële sector en wordt er extra geïnvesteerd in de bestrijding van ondermijning en witwassen.
2. **Stabiliteit in de EU en in de wereld:** Met het akkoord over de Europese begroting en een Europees herstellfonds zet Nederland in op een spoedig en robuust herstel van de Europese economie. Andere prioriteiten zijn onder andere het aanpakken van belastingontwijking en -ontduiking op Europees niveau, de herziening van de Europese begrotingsregels (het Stabiliteits- en Groeipact) en het verder uitwerken van de toekomstige relatie met het Verenigd Koninkrijk.
3. **Verduurzamen en vergroenen van de economie:** Zo is het ministerie via verschillende staatsdeelnemingen en internationale financiële instellingen betrokken bij de energietransitie en stimuleert het de financiële sector om bij te dragen aan de mondiale klimaatopgave. Ook wordt ingezet op de vergroening van het fiscale stelsel en de ekv-portefeuille.
4. **Hersteloperatie Toeslagenherstel:** Dit zal ook nog gedurende de jaren 2021 en 2022 doorlopen. De afdeling Toeslagen krijgt los van de Belastingdienst een eigen Directoraat-Generaal, het kabinet gaan werken aan de kwaliteit van de dienstverlening en er worden eerste stappen zetten om het toeslagenstelsel te vernieuwen.
5. **Een betrouwbare, benaderbare en behulpzame Belastingdienst:** Het ministerie investeert in verbetering van de dienstverlening aan burgers en bedrijven en de structurele versterking van de organisatie, terwijl de stabiliteit van cruciale processen geborgd wordt. Ook investeert het ministerie in een verbeterde wisselwerking tussen beleid en effectieve uitvoering.

1.1 Gezonde en beheersbare overheidsfinanciën

- De economische gevolgen van de coronacrisis en noodmaatregelen leiden tot een historisch groot begrotingstekort. Het tekort komt in 2020 naar verwachting uit op – 7,2 procent van het bbp. Ook in 2021 blijft het saldo met – 5,5 procent naar verwachting sterk negatief.
- Het hoge begrotingstekort leidt samen met belastinguitstel en de grote economische krimp tot een snelle toename van de schuld. De schuld komt hiermee in 2020 met 59 procent van het bbp in de buurt van de Europese norm van 60 procent. Hoewel er in 2021 nog steeds sprake is van een aanzienlijk begrotingstekort stijgt de schuld maar beperkt verder, tot 61 procent van het bbp. Dit komt door de geraamde groei (noemereffect) en doordat het grootste deel van het belastinguitstel in 2021 alsnog binnen komt.

1.2 Behoud van (toekomstige) brede welvaart

- Voor 2021 stonden al een aantal lastenverlichtingen voor burgers gepland, zoals het verlagen van het basistarief in de inkomstenbelasting en het verhogen van de algemene heffingskorting en arbeidskorting. Deze maatregelen vinden ondanks de economische neergang onverminderd doorgang.
- Daarbovenop neemt het kabinet een aantal maatregelen om de koopkrachtontwikkeling gelijkmatiger te verdelen. Alleenstaande AOW'ers en bijstandsgerechtigden profiteren bijvoorbeeld van een schuif van arbeidskorting naar algemene heffingskorting, terwijl ouderen voordeel hebben van een verhoging van de ouderenkorting.
- Daarnaast blijft het kabinet inzetten op hervormingen op de arbeidsmarkt. Onderdeel daarvan is het verkleinen van de verschillen in fiscale behandeling tussen zelfstandigen en werknemers.

2 Nationaal Groeifonds

In de Miljoenennota 2020 is aangekondigd dat het kabinet een investeringsfonds opricht om het verdienvermogen van Nederland (ons structureel bbp) duurzaam te vergroten. Dit groeifonds vloeit voort uit de eind vorig jaar verschenen groeistrategie. In deze groeistrategie constateert het kabinet dat er aanleiding is voor extra investeringen, van incidentele en niet-reguliere aard, om het verdienvermogen te versterken. Vooral binnen (1) kennisontwikkeling, (2) research & development (R&D) en innovatie en (3) infrastructuur liggen kansen om de productiviteit te verhogen. Het terrein R&D en innovatie omvat R&D- en innovatieprojecten in brede zin.

Investeringen uit het fonds moeten gericht zijn op het lange termijn verdienvermogen op de lange termijn. Daarom komt het fonds op gepaste afstand van de politiek te staan. Om tot een goed, objectief en politiek onafhankelijk oordeel over de ingediende projecten te komen, krijgt een beoordelingsadviescommissie van onafhankelijke experts een belangrijke rol in het beoordelingsproces.

2.1 Kennisontwikkeling

Investeringen in kennisontwikkeling, oftewel menselijk kapitaal, vormen een trefzekere voorbereiding op een toekomst die zich nog lastig laat voorspellen.

- Ten eerste zal het beschikken over relevante kennis en vaardigheden de arbeidsproductiviteit in Nederland direct verhogen. Personeel dat beschikt over de juiste kennis en vaardigheden zal de kwaliteit van werk vergroten.
- Daarnaast is er een dynamisch effect. Menselijk kapitaal vergroot het aanpassingsvermogen van een economie. Hierdoor kan flexibel worden ingespeeld op de economie van morgen en de vaardigheden die de economie dan van ons vraagt.
- Belangrijk is bovendien dat mensen ook na de schoolcarrière en collegebanken blijven leren. Scholing en omscholing tijdens de loopbaan moet veel gebruikelijker worden dan ze nu zijn.

7

2.2 Research & development (R&D) en innovatie

Investeringen in R&D en innovatie vormen een belangrijke pijler onder productiviteitsgroei in ontwikkelde economieën als Nederland. De doelstelling om 2,5 procent van ons bbp te besteden aan R&D wordt al jaren niet gehaald.

- Dit betekent dat tegelijkertijd wordt ingezet op onderzoek en ontwikkeling en onderzoeksinfrastructuren als op startups en scale-ups, regelgeving en menselijk kapitaal.
- Investeringen in de economie van de toekomst, bijvoorbeeld op het gebied van kunstmatige intelligentie, robotica en duurzaamheidstechnologie, kunnen een sleutel zijn voor toekomstige innovatie. Ook fundamenteel onderzoek valt binnen deze pijler.

2.3 Infrastructuur

Een goede fysieke infrastructuur is cruciaal voor het functioneren van een economie. Goede verbindingen verlagen de kosten van transport. Dit geldt zowel voor transport van goederen als vervoer van mensen. En dit gaat al lang niet meer alleen om mobiliteitsinfrastructuur, zoals goede verbindingen over weg, spoor, water en door de lucht, maar ook over energie-infrastructuur en digitale verbindingen. Door mobiliteit en wonen in samenhang te bezien hoeft de productiviteitsgroei zich niet te concentreren in de Randstad, en is verdere spreiding richting andere regio's mogelijk. In zijn Global Competitiveness

Report uit 2019 stelt het World Economic Forum dat de Nederlandse infrastructuur qua kwaliteit op een tweede plek wereldwijd staat. Als Nederland die positie wil behouden en uitbouwen, zal daarin blijvend moeten worden geïnvesteerd.

3 Herzien financiële verhoudingen

- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) voert het gesprek met gemeenten en provincies over het herzien van de financiële verhoudingen. In 2019 is gestart met de herijking van het gemeentefonds. In 2020 is een wetsvoorstel voor de herziening van onder andere het uitkeringsstelsel in consultatie gegaan. In 2020 wordt overleg gepleegd met de betrokken partijen aangaande de wetswijziging. Het streven is om de wetswijziging van de Financiële-verhoudingswet in 2021 in te laten gaan.
- Daarnaast werkt BZK samen met gemeenten en provincies aan verkenningen naar overige aanpassingen. Met provincies wordt gesproken over het onderzoeken van alternatieven voor het provinciaal belastinggebied en het integraal herijken van de verdeling van het provinciefonds. Voor gemeenten gaat het onder andere over het hervormen van het gemeentelijk belastinggebied.
- Daarnaast is een evaluatie uitgevoerd van de normeringssystematiek op basis waarvan het gemeente- en provinciefonds wordt geïndexeerd.

3.1 Herijking gemeentefonds

- In het voorjaar van 2020 is door de fondsbeheerders besloten tot uitstel van de invoering van de herijkte verdeling naar 1 januari 2022.
- De Tweede Kamer wordt in het najaar van 2020 over de definitieve uitkomsten van de onderzoeken geïnformeerd. Daarop ontvangt de Tweede Kamer naar verwachting in december 2020, na consultatie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Raad voor het Openbaar Bestuur, een definitief verdeelvoorstel.

9

3.2 Herijking provinciefonds

Het huidige verdeelmodel van het provinciefonds kent een aantal knelpunten die zijn onder te verdelen in acties voor de korte termijn en acties voor de lange termijn. Voor de korte termijn gaat het onder andere om het oplossen van de vermogensmaatstaf voor Zeeland, waarvoor nu een tijdelijke oplossing is gevonden. Hiervoor moet een structurele oplossing gevonden worden in de herijking van het provinciefonds. Gelet op het feit dat de onderlinge afspraak voor Zeeland na 2022 afloopt, is het streven om uiterlijk 1 januari 2023 het verdeelmodel te herzien. Het besluit tot invoering moet in 2021 genomen worden. De Tweede Kamer zal hierover dit najaar geïnformeerd worden.

3.3 Nieuw verdeelmodel beschermd wonen

- Als onderdeel van de herijking van de verdeling van het gemeentefonds is een nieuw objectief verdeelmodel ontwikkeld voor beschermd wonen, inclusief bijbehorend ingroeipad. Kern van het advies is de gedachte van sociale inclusie, conform het advies van de commissie Dannenberg: oftewel de doelgroep zoveel mogelijk in gewone wijken, in de eigen omgeving, te ondersteunen. De taak en de bijbehorende middelen gaan van centrumgemeenten naar alle gemeenten.
- Rijk en VNG zijn eerder overeengekomen om het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen vanaf 2022 stapsgewijs in te voeren. Het ingroeipad begint in 2021, waarbij de middelen in 2021 voor 100 procent historisch worden verdeeld. In 2022 wordt een deel van de middelen voor het eerst objectief verdeeld.

- Voor het einde van 2020 wordt de stand van zaken ten aanzien van de randvoorwaarden bezien, zodat najaar 2020 de definitieve besluitvorming over de invoering van het nieuwe verdeelmodel kan plaatsvinden.

3.4 Onderzoek structurele middelen jeugd

- Voor de jaren 2019 tot en met 2021 zijn incidenteel extra middelen aan het gemeentefonds toegevoegd voor de jeugdzorg.
- Om te kunnen beoordelen of en in welke mate gemeenten structureel extra middelen nodig hebben bij een doelmatige en doeltreffende uitvoering van de Jeugdwet wordt in 2020 een onderzoek uitgevoerd in opdracht van de ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Financiën, Justitie en Veiligheid en BZK, en de VNG.
- Hiernaast gaat het om de vraag welke maatregelen of aanpassingen in de Jeugdwet/jeugdstelsel er genomen kunnen worden om de uitgaven te verminderen. Het onderzoek zal in 2020 worden afgerond en definitieve besluitvorming hierover is aan een volgend kabinet.

3.5 Corona

- 10
- Op 28 mei 2020 hebben de Minister van BZK en de Staatssecretaris van Financiën de Tweede Kamer geïnformeerd over (aanvullende) maatregelen die het kabinet - vooruitlopend op het volledig in beeld brengen van de financiële gevolgen van corona voor de medeoverheden voor de periode tot en met 1 juni – heeft genomen om medeoverheden te compenseren.
 - Op 31 augustus heeft het kabinet de Tweede Kamer geïnformeerd over het tweede pakket maatregelen voor medeoverheden in verband met de coronacrisis.
 - Het kabinet en de medeoverheden blijven met elkaar in gesprek over de financiële, en sociaal-economische, gevolgen van de coronacrisis voor medeoverheden. De hoogte en omvang van de reële compensatie vraagt een politiek bestuurlijke afweging, waarbij het uitgangspunt is dat de medeoverheden er als gevolg van de corona-aanpak niet slechter voor komen te staan dan daarvoor.

4 Miljoenennota

4.1 De Nederlandse economie in crisis

De Nederlandse economie zit midden in een zware economische crisis. De economische situatie is dit jaar omgeslagen van hoogconjunctuur, met een historisch lage werkloosheid, tot een forse economische neergang. Economen noemen de uitbraak van het coronavirus een 'externe schok'. Of een 'zwarte zwaan', een gebeurtenis waar wereldwijd bijna niemand op anticipeerde.

De economische ontwikkeling is uitermate onzeker. Deze hangt voor een deel af van het vertrouwen van huishoudens en ondernemers. Ook is niet duidelijk hoe het virus zich verder ontwikkelt. Doordat de verspreiding van het virus werd ingeperkt, werd het mogelijk om veel van de contactbeperkingen op te heffen, waardoor de economie beter kan functioneren. In de zomer is het aantal besmettingen weer toegenomen. Als er een nieuwe, grote golf ontstaat, kan het nodig zijn om weer nieuwe beperkingen in te voeren, met verdere economische schade als gevolg.

Ook buiten corona zijn er ontwikkelingen die de Nederlandse economie kunnen raken, zoals de onderhandelingen tussen de Europese Unie (EU) en het Verenigd Koninkrijk (VK) over een handelsakkoord na Brexit.

De Nederlandse economie krimpt dit jaar naar verwachting met 5 procent (zie ook figuur 1.1.1). Zelfs in 2009, toen Nederland werd geraakt door de financiële crisis, daalde het bbp minder sterk.

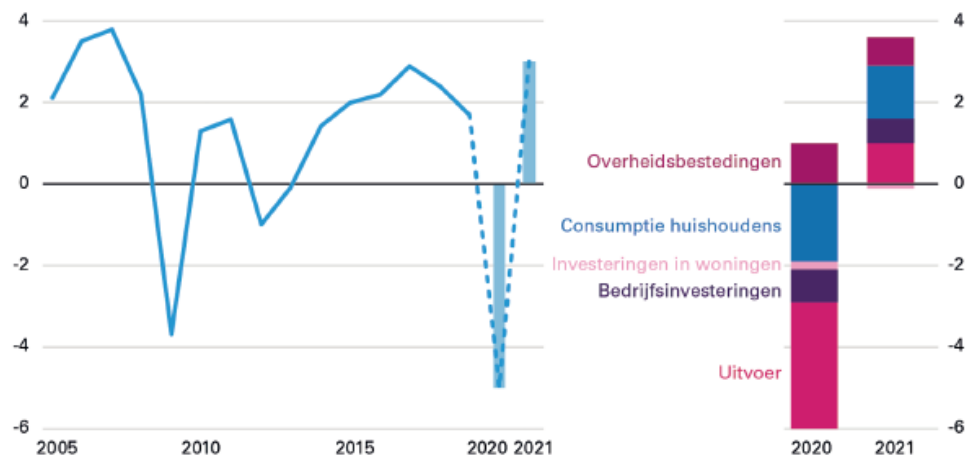
11

Op bijna alle vlakken loopt de economische activiteit in 2020 terug. Huishoudens geven 6 procent minder uit dan in 2019, de investeringen krimpen met 8 procent en de uitvoer met 5 procent. Alleen de overheidsuitgaven nemen toe.

De economische ontwikkeling is zeer onzeker. Toch is de verwachting dat de economie in 2021 deels herstelt en met meer dan 3 procent groeit. Ook in de jaren daarna zal de economie nog schade ondervinden van de huidige crisis.

Als Nederland te maken krijgt met een tweede virusgolf, is de economische neergang groter. Het Centraal Planbureau (CPB) verwacht dan een bbp-daling van 6 in plaats van 5 procent in 2020 en een verdere krimp van 3 procent in 2021.

Figuur 1.1.1 Bbp-groei (in procenten) en uitsplitsing

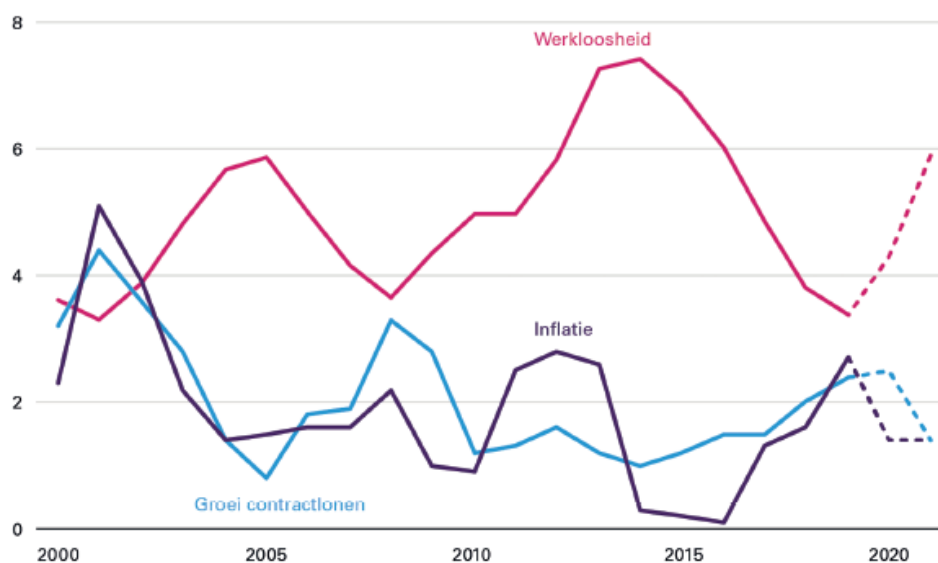
Bron: CPB

Door de economische verslechtering stijgt de werkloosheid fors (zie ook figuur 1.1.2). Begin 2020 lag de werkloosheid op een historisch laag niveau van minder dan 3 procent van de beroepsbevolking. De komende tijd zal het aantal werklozen naar verwachting echter meer dan verdubbelen. In 2021 zal de werkloosheid in het basisscenario van het CPB uitkomen op ongeveer 6 procent. Dat betekent dat er bijna 550.000 mensen werkloos zijn, ongeveer 230.000 meer dan in 2019.

12

Bij een tweede golf kan de werkloosheid zelfs oplopen tot meer dan 8 procent, wat een hoger niveau is dan tijdens de financiële crisis.

De crisis werkt ook door op de loonontwikkeling en de inflatie. In 2020 nemen de cao-lonen nog toe met ongeveer 2,5 procent. Maar de komende jaren nemen de lonen waarschijnlijk beperkter toe. Hier staat tegenover dat ook de consumentenprijzen in 2020 en 2021 wat minder stijgen dan de afgelopen periode.

Figuur 1.1.2 Werkloosheid, inflatie en lonen

Bron: CPB

Nederland staat er structureel goed voor: de Nederlandse economie is concurrerend, de structurele werkgelegenheid is hoog en de overheidsfinanciën zijn op orde. De afgelopen jaren zijn er buffers opgebouwd. Door de gezonde overheidsfinanciën kan het kabinet forse noodsteun bieden. Eerdere hervormingen van bijvoorbeeld de woningmarkt zorgen ervoor dat Nederland beter bestand is tegen financiële schokken. De omvangrijke noodmaatregelen van het kabinet hebben tot nu toe de economische schade beperkt.

13

Tot nu toe blijven huizenprijzen hoog. De afgelopen jaren is de vraag naar woningen sterk toegenomen. Dat komt mede door de aantrekkelijke economie, de gedaalde hypotheekrente en de bevolkingsgroei. De bouw van nieuwe woningen blijft daarbij achter. Daardoor zijn de huizenprijzen sterk gestegen: in juli 2020 was een gemiddeld koophuis meer dan 42 procent duurder dan in 2015, al zijn er grote verschillen in prijzen tussen regio's.

4.2 De situatie van huishoudens en bedrijven

De omslag op de arbeidsmarkt raakt veel werkenden. In het tweede kwartaal van 2020 zijn meer dan 300.000 banen verdwenen, en dat aantal kan nog verder toenemen. Een specifiek aandachtspunt is de positie van flexwerkers en zzp'ers. Zij zijn kwetsbaar voor verlies van inkomen als het economisch tegenzit, doordat hun werk vaak op korte termijn kan wegvallen.

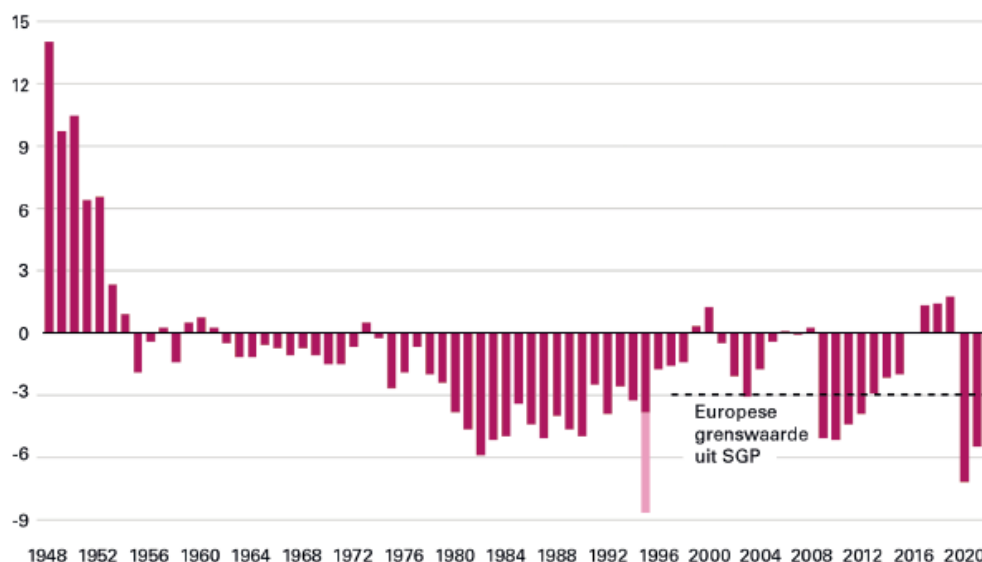
Het kabinet heeft voor zelfstandigen en flexwerkers tijdelijke voorzieningen getroffen om de klap van corona op te vangen (namelijk de Tozo en Tofa). Ruim 1,5 miljoen werkenden zitten in de gevarezone: zij werken zonder vast contract in een sector waar minder vraag naar arbeid is. Zorgpunt is dat veel van hen daarnaast weinig geld hebben om op terug te vallen, zoals het inkomen van een partner of spaargeld. Het gaat vaak om studenten, jongeren, migranten en mensen met een laag inkomen. Ook veel kunstenaars hebben beperkte terugvalmogelijkheden.

Volgens de huidige verwachting neemt de mediane koopkracht in 2020 toe met 2,2 procent en in 2021 met 0,9 procent. Maatregelen van het kabinet ondersteunen de koopkracht. Zo is eerder al een lastenverlichting op inkomen afgesproken, en wordt in 2021 de ouderenkorting verhoogd. Ook worden woningcorporaties verplicht de huren van lage inkomens met hoge huren te verlagen. Ook het sneller afbouwen van de zelfstandigenaftrek en het naar voren halen van de verhoging van de arbeidskorting werken door in de koopkracht.

4.3 Stand van de overheidsfinanciën

De gevolgen van de coronacrisis leiden tot een historisch groot begrotingstekort en onzekerheid voor de overheidsfinanciën. Het overheidssaldo komt in 2020 naar verwachting uit op – 7,2 procent van het bbp. In de naoorlogse periode is het saldo niet eerder zo sterk omgeslagen (zie figuur 1.3.1). Ook in 2021 blijft het saldo met – 5,5 procent naar verwachting sterk negatief.

Figuur 1.3.1 Ontwikkeling overheidssaldo in procenten bbp²¹

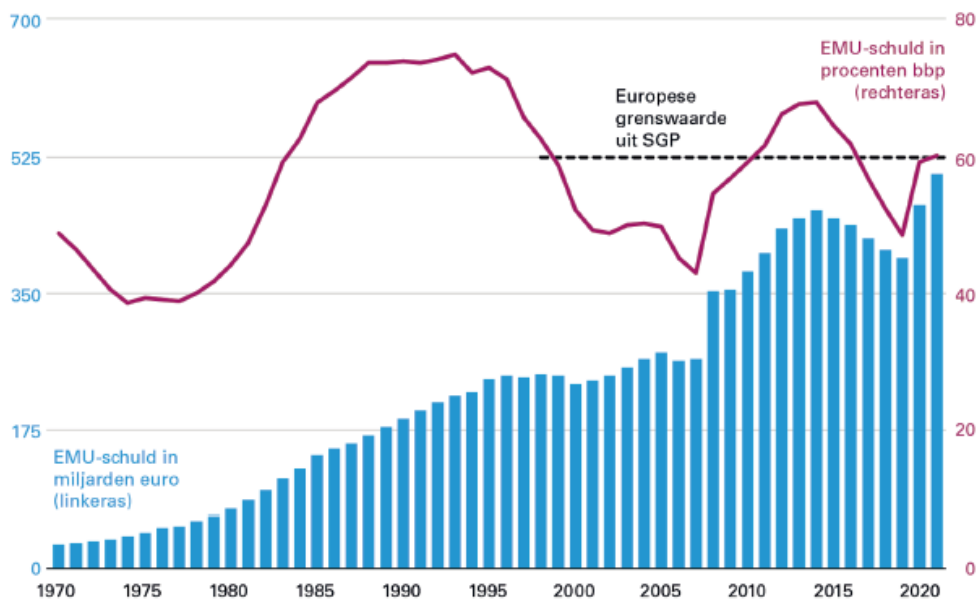
14

Bron: CPB en ministerie van Financiën

De collectieve uitgaven stijgen fors. In 2020 stijgt de uitgavenquote tot 46 procent van het bbp. In 2021 dalen de uitgaven in procenten van het bbp naar verwachting licht, maar zijn deze nog steeds hoger dan na de interventies in de financiële sector tijdens de vorige crisis. Deze stijging van de uitgaven is vooral het gevolg van de uitzonderlijke noodmaatregelen. Ook de werkloosheidsuitgaven nemen toe, maar dit effect wordt deels gedempt door diezelfde noodmaatregelen gericht op baanbehoud.

De overheidsschuld loopt sterk op. De schuld neemt toe van 49 procent bbp in 2019 tot 59 procent van het bbp in 2020 (zie ook figuur 1.3.3). Naast het begrotingstekort wordt deze stijging verklaard door het belastinguitstel. De 12 miljard euro aan uitgestelde belastingen heeft geen effect op het overheidssaldo, maar leidt wel tot een hogere schuld in 2020. Daarnaast neemt de schuldquote toe als gevolg van het noemereffect: doordat het bbp kleiner wordt, valt de schuld als percentage van het bbp hoger uit. Hoewel er in 2021 nog steeds sprake is van een aanzienlijk begrotingstekort stijgt de schuld maar beperkt verder, tot 61 procent van het bbp. Dit komt door de geraamde groei (noemereffect) en doordat het grootste deel van het belastinguitstel in 2021 alsnog binnen komt.

Figuur 1.3.3 Ontwikkeling overheidsschuld in miljarden euro (blauw) en procenten bbp (roze)

Bron: CPB en ministerie van Financiën

5 Ondersteuning van de economie

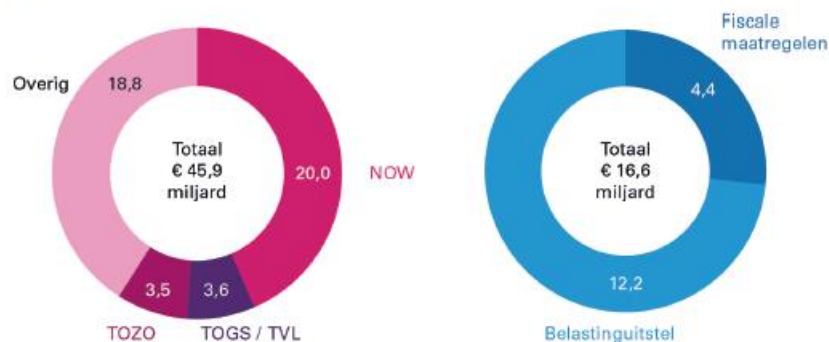
De totale som van de steunmaatregelen tot nu toe komt uit op ruim 62 miljard euro in 2020 (zie ook figuur 2.1.1). Dit betreft zowel uitgavenmaatregelen, belastinguitstel, fiscale maatregelen. De maatregelen aan de uitgavenkant bedragen circa 46 miljard euro. De belangrijkste hiervan zijn de overbrugging voor werkbehoud (NOW) en directe steun voor zelfstandigen (TOZO) en bedrijven (TOGS/TVL).

Tot eind juli heeft 40 procent van de MKB-bedrijven gebruik gemaakt van de NOW, de TOGS en/of uitstel van belastingbetaling. Onder de eerste NOW-regeling zijn aanvragen van ruim 139.000 werkgevers toegekend, met een bereik van 2,65 miljoen mensen. Van de tweede NOW-regeling, die loopt tot 1 oktober, is het gebruik met 63.000 toegekende aanvragen tot en met begin september aanzienlijk lager. Van de eerste TOZO-regeling maakten 374.000 zelfstandigen gebruik. Voor de tweede TOZO-regeling wordt het aantal aanvragen op 103.000 geschat.

Ook aan de inkomstenkant zijn omvangrijke maatregelen genomen. Zo hebben 128.000 bedrijven gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de betaling van verschuldigde belasting en premies uit te stellen. Het gaat om circa 12 miljard euro aan uitstel van belastingbetaling; deze komt voor een groot gedeelte later binnen. Daarnaast bevatten de noodpakketten fiscale maatregelen ter grootte van 4,4 miljard euro. De vorming van een fiscale coronareserve binnen de vennootschapsbelasting is met 3 miljard euro het budgettair grootste onderdeel van de fiscale maatregelen.

16

Figuur 2.1.1 Noodmaatregelen uitgavenkant (links) en inkomstenkant (rechts) in miljarden euro

Bron: Ministerie van Financiën

Het kabinet stelt extra middelen ter beschikking aan medeoverheden in het kader van de coronacrisis. Het Rijk kwam gemeenten eerder tegemoet met bijna 750 miljoen euro.

- Inmiddels zijn er aanvullende afspraken gemaakt op andere onderdelen zoals het OV, de Veiligheidsregio's en de GGD-en.
- Daarnaast ontvangen gemeenten compensatie voor inkomstenderving, lokale culturele voorzieningen, lokale vrijwilligersorganisaties, buurt- en dorpshuizen, SW-bedrijven, het organiseren van verkiezingen in corona tijd en toezicht en handhaving.
- Vanwege corona wordt tevens de oploop van de opschalingskorting incidenteel in 2020 en 2021 geschrappt.

- Met het nieuwe pakket komt de totale steun aan gemeenten uit op ruim 1,5 miljard euro in 2020.
- Hier bovenop komt nog aanvullend beleid van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, waarvan veel zal worden uitgevoerd door gemeenten. Zij zullen hiervoor middelen ontvangen.

Het nieuwe steunpakket is erop gericht om werkenden en bedrijven te ondersteunen in deze noodzakelijke aanpassing. In het nieuwe pakket worden de NOW, TVL en TOZO voor negen maanden voortgezet. Daarbij worden wijzigingen voorgenomen om de maatregelen te blijven richten op de burgers en bedrijven waar steun de beste oplossing is. In uitzonderlijke gevallen kunnen essentiële bedrijven die hard zijn geraakt door de coronacrisis individuele steun aanvragen, zoals eerder is afgesproken. Deze steun is aan strenge voorwaarden verbonden en wordt getoetst aan het Afwegingskader bij steunverzoeken individuele bedrijven.

De aangepaste steunmaatregelen en de begroting voor 2021 bieden duidelijkheid voor een langere periode. De nieuwe aangekondigde maatregelen gaan in per 1 oktober 2020 en gelden tot 1 juli 2021. Deze langere periode dan bij de vorige noodpakketten moet leiden tot meer rust en duidelijkheid voor huishoudens en bedrijven.

Het kabinet vindt het belangrijk om investeringen te stimuleren. Dat bevordert een snel herstel en maakt aanpassingen in verdienmodellen, waar nodig, makkelijker. Het kabinet heeft daarom besloten tot het invoeren van een Baangerelateerde Investeringskorting (BIK). De BIK laat ondernemers tijdelijk een percentage van de gedane investeringen in mindering brengen op de loonheffing.

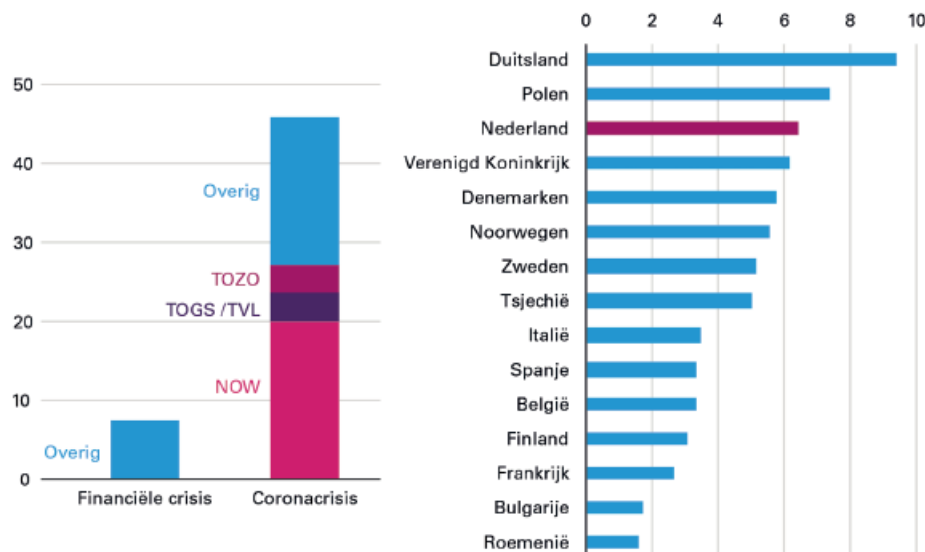
17

Het kabinet haalt investeringen naar voren om de economie te ondersteunen.

- De komende jaren worden investeringen ter waarde van circa 1,5 miljard euro naar voren gehaald op het terrein van BZK en IenW. Voorbeelden hiervan zijn onderhoud aan het spoor en (water)wegen en maatregelen om de veiligheid van (fiets)infrastructuur te verbeteren.
- Daarnaast haalde het kabinet in een eerder stadium 465 miljoen euro aan investeringen naar voren bij het Rijksvastgoedbedrijf en Defensie. Het totaalbedrag aan naar voren gehaalde investeringen komt daarmee op een kleine 2 miljard euro.

De Nederlandse noodpakketten zijn groot in historisch en internationaal opzicht (zie ook figuur 2.1.2).

Figuur 2.1.2 Noodpakketten in historisch (links) en internationaal (rechts) perspectief in miljarden euro (links) en procenten bbp (rechts)

Het kabinet neemt met deze Miljoenennota nieuwe maatregelen om de economische weerbaarheid te vergroten.

18

- Ten eerste zorgt het kabinet voor een meer gelijke fiscale behandeling van zelfstandigen en werknemers.
- De zelfstandigenaftrek wordt vanaf 2021 sneller en verder afgebouwd, met extra stappen van 110 euro tot een niveau van 3240 euro in 2036.
- Tegelijkertijd wordt de verhoging van de arbeidskorting met 73 euro, die in 2022 was voorzien, al in 2021 ingevoerd.
- Zoals eerder afgesproken daalt het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting (IB) tot 37,1 procent in 2021.
- Ook wordt het heffingsvrij vermogen in box 3 vanaf 2021 verhoogd naar 50.000 euro, zodat mensen een grotere belastingvrije buffer kunnen aanhouden.

Om de realisatie van nieuwe woningen op peil te houden zet het kabinet in op meer regie vanuit het Rijk.

- In totaal is er in 2021 295 miljoen euro aan extra uitgavenmiddelen beschikbaar (waarvan honderd miljoen kasschuif en honderd miljoen structureel) om de woningbouw te stimuleren.
- Daarnaast zal het kabinet een doorbouwgarantie verder uitwerken, waarbij ook de financiële risico's en budgettaire impact in kaart worden gebracht. Zo kan snel besluitvorming plaatsvinden over eventuele inzet van dit instrument indien de woningbouw markant sterker dan voorzien dreigt terug te vallen.
- Het kabinet richt zich voorts op de aanpak van de problematiek voor specifieke groepen. Zo krijgen koopstarters meer kans door differentiatie in de overdrachtsbelasting waarin zij worden vrijgesteld van deze belasting, terwijl het tarief voor beleggers wordt verhoogd naar acht procent.
- Ook worden maatregelen genomen om de betaalbaarheid van huren te verbeteren. Woningcorporaties krijgen daarbij een verlaging van de verhuurderheffing als tegemoetkoming voor het meer verlagen van de huren naar een passend niveau.

Het kabinet neemt aanvullende maatregelen voor CO₂-reductie. In het Regeerakkoord en als gevolg van het Klimaatakkoord zijn in de Miljoenennota 2020 middelen beschikbaar gesteld voor het klimaat.

- De uitspraak van de Hoge Raad in de zaak Urgenda leidt ertoe dat er extra maatregelen moeten worden genomen om de 25 procent emissiereductie in 2020 en later te realiseren.
- Een voorbeeld van de maatregelen die genomen zijn, betreft de keuze van het kabinet om CO₂-reductie te realiseren door de komende jaren de elektriciteitsproductie met kolen substantieel terug te dringen.
- Ook de maatregelen op het gebied van circulaire economie dragen bij aan de klimaatopgave.
- Daarnaast dient het kabinet tegelijk met deze Miljoenennota een wetsvoorstel in voor de CO₂-heffing industrie die per 1 januari in moet gaan, en voor elektriciteitproducerende bedrijven voert het kabinet een minimum-CO₂-prijs in.
- Tot slot heeft het kabinet, aanvullend op het fiscaal stimuleringspakket voor elektrisch rijden, op 4 juni 2020 de Subsidieregeling Elektrische Personenauto's Particulieren (SEPP) aangekondigd voor particulieren die de overstap willen maken naar een elektrische personenauto.
- De structurele stikstofaanpak versterkt de natuur en biedt perspectief op ruimte voor economische en maatschappelijke ontwikkeling. Voor het maatregelenpakket is ruim 5 miljard euro beschikbaar gesteld in de periode tot en met 2030.

Het Gemeentefonds, Provinciefonds en Btw-compensatiefonds lopen mee in de zogenoemde trap-op-trap-af systematiek. Een van de belangrijkste inkomstenbronnen voor decentrale overheden is de algemene uitkering uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds. De uitgaven aan gemeenten en provincies groeien en dalen mee met de rijksuitgaven (normeringssystematiek, ook trap-op-trap-af-systematiek genoemd).

19

Fluctuaties in deze groei (het accres) leiden ertoe dat gemeenten en provincies tussentijds aanpassingen moeten doen in hun begroting. De afgelopen jaren hebben deze fluctuaties regelmatig tot discussie geleid over de stabiliteit van de huidige normeringssystematiek.

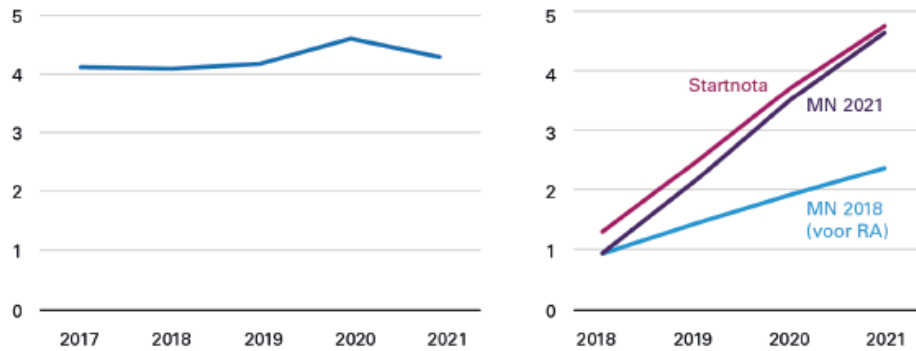
Tegen de achtergrond hiervan is na het uitbreken van de coronacrisis door het kabinet in overleg met de VNG en IPO besloten om het accres voor de jaren 2020 en 2021 vast te zetten op de standen uit de meicirculaire 2020. Dit geeft de decentrale overheden zekerheid over het accres voor deze periode. De financiële positie van gemeenten is in 2019 verslechterd. Het exploitatietekort steeg van 197 miljoen euro in 2018 naar 768 miljoen euro in 2019. Circa 60 procent van de gemeenten had een tekort en 25 procent had dat voor het derde jaar op rij. Het tekort doet zich voor op meerdere clusters en komt door verschillende factoren, die de komende maanden nader onderzocht worden.

In het jaar 2020 is door de corona-maatregelen de financiële druk op gemeenten verder toegenomen. Om die reden ontvangen de medeoverheden reële compensatie voor de extra uitgaven en inkomstenderving als gevolg van corona en is de ophoof van de opschalingskorting voor de jaren 2020 en 2021 incidenteel geschrapt.

Doordat de Rijksuitgaven deze kabinetsperiode stegen, kregen gemeenten en provincies via de normeringssystematiek meer geld vanuit het Rijk. Onderstaande grafiek toont de ontwikkeling van het accres gedurende deze kabinetsperiode op verschillende momenten. Door veranderingen in de normeringssystematiek en de intensivering van dit kabinet is het accres deze kabinetsperiode beduidend hoger dan aan het eind van de vorige kabinetsperiode werd geraamd. Tegelijkertijd kregen gemeenten en provincies op een aantal gebieden meer taken. Sinds de start van dit kabinet is het

accres bijgesteld vanwege de budgettaire ontwikkelingen bij het Rijk zoals verschuivingen in investeringsritmes, het Pensioenakkoord en schommelingen in de loon- en prijsontwikkeling. Ondanks deze tussentijdse schommelingen is de cumulatieve ontwikkeling van het accres aan het eind van deze kabinetsperiode met 4,6 miljard euro relatief gelijk aan de raming bij Startnota.

Figuur 2.4.4 Omvang Gemeente- en Provinciefonds in procenten bbp (links) en ontwikkeling cumulatief accres sinds Startnota in miljarden euro (rechts)

Bron: ministerie van Financiën

6 Justitie en veiligheid

De afgelopen periode hebben duizenden professionals keihard gewerkt, veelal vanuit huis, om de rechtsstaat draaiende te houden. Het goede nieuws is dat deze instituties zich buitengewoon weerbaar hebben getoond. Op de politie en de boea's konden we blijven rekenen, ook in deze ingewikkelde tijden. In gevangnissen, asielzoekerscentra en andere organisaties is de werkwijze aangepast op de anderhalve meter norm. Nieuwe vormen van samenwerking zijn ontstaan in de ketens, met kortere lijnen en snellere besluiten. Online werken is met grote voortvarendheid opgepakt, van digitaal contact met de kindbescherming en juridische loketten, tot telehoren in lopende asielzaken en digitale overleggen in gerechtelijke procedures.

De coronacrisis heeft onvermijdelijk effecten op de JenV-begroting, resulterend in:

- **extra uitgaven om de primaire processen door te laten gaan**, zoals de aanschaf van beschermingsmiddelen en intensiveringen in elektronische monitoring en telehoren;
- werkvoorraden in strafrechtketen zijn opgelopen (met name bij OM en Rechtspraak), wat leidt tot **hogere kosten in 2020**;
- diverse posten gerelateerd aan corona waarvoor JenV extra kosten moet maken, bijvoorbeeld voor de instelling van het programma DG COVID-19;
- er is een **tegemoetkomingsregeling voor sociaal advocaten** (voor hen die hun inkomen uit vergoedingen vanuit de gesubsidieerde rechtsbijstand substantieel zien dalen);
- **lagere ontvangsten** uit griffie-bijdragen, administratiekostenvergoeding en Boeten en Transacties.

21

In 2021 zal verder worden gewerkt aan het wegwerken van de door de coronacrisis opgelopen werkvoorraden:

- De belangrijkste maatregelen en beleidsvoornemens voor gemeente, stad en regio zijn hieronder opgesomd.

6.1 Koesteren van de rechtsstaat

Iedere drie jaar stelt het kabinet een Nationale Veiligheidsstrategie (NVS) op: een integrale afweging van wat onze nationale belangen bedreigt en welke aanpak nodig is. Naast infectieziekten, zijn er op dit moment met name risico's rondom digitale dreigingen en uitval van vitale infrastructuur.

- Eind 2020 verschijnt een midterm review van de NVS-2019 en in 2022 wordt de NVS geheel vernieuwd.
- In 2021 wordt een bredere analyse gemaakt die de verwevenheid van interne en externe veiligheid tot uitdrukking brengt, wat de grondslag vormt voor een nog meer integrale strategie.

In reactie op COVID-19 pandemie heeft de crisisstructuur onder regie van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) het afgelopen half jaar overuren gedraaid.

- Het ministerie is van plan deze **samenwerking in het komend jaar te versterken**, op basis van de evaluatie van de Wet veiligheidsregio's en leerpunten uit diverse crisistypen, waaronder de actuele.
- Ook op **EU-niveau is ruimte voor verbetering**. De aanpak van een crisis moet zo dicht mogelijk aansluiten bij de werkelijkheid ter plaatse en daarom wordt ingezet op betere samenwerking tussen lidstaten om waar nodig de coördinatie op EU-niveau te verbeteren.

De huidige ontwikkelingen tonen nogmaals hoe sterk onze samenleving leunt op digitale technologie: vrijwel alle vitale processen en diensten zijn afhankelijk van ICT.

- Langs de lijnen van de Nederlandse Cybersecurity Agenda (NCSA) en de kabinetsreactie op het WRR-rapport: "Voorbereiden op digitale ontwrichting" wordt de **respons bij incidenten en crises met digitale aspecten versterkt**.
- Het ministerie JenV brengt in kaart welke wettelijke bevoegdheden er bestaan om informatie te delen of om in te grijpen. Dit geldt ook voor bevoegdheden om te sturen op de digitale weerbaarheid bij rijksoverheid, vitale aanbieders en niet-vitale organisaties. De uitkomsten hiervan kunnen desgewenst een plek krijgen in de wijziging van de Wet beveiliging netwerk- en informatiesystemen (Wbni), met inachtneming van de huidige ministeriële verantwoordelijkheid.

6.2 Effectieve organisaties van de rechtsstaat

Modernisering van de rechtspraak

Juist in crisistijd is de rol van de rechtspraak als onafhankelijke derde staatsmacht van groot belang. Dit is ook internationaal zichtbaar, waar landen verschillend omgaan met de rechtstatelijke onderbouwing van noodverordeningen.

- Als gevolg van de crisis is de urgentie om **achterstanden** bij diverse organisaties in te lopen, groter geworden. Dit geldt in het bijzonder voor de Rechtspraak. Verbetering van doorlooptijden, een effectieve organisatie en innovatie staan ook in 2021 op de agenda als onderdeel van de meerjarige afspraken tussen de Rechtspraak en JenV.
- Er komen **investeringen in digitalisering**. Overeenkomstig het regeerakkoord is er voor 2021 nog een bedrag van 45,1 miljoen euro gereserveerd voor de strafrechtketen.
- Ook voor het civiele- en bestuursrecht wordt 2021 een belangrijk jaar voor verdere digitalisering. Die **eerste zaakstromen zullen digitaal gaan verlopen** met toepassing van aangepaste regelgeving voor digitaal procederen.
- In EU-verband krijgt de digitale samenleving ook prioriteit: er komen **nieuwe wetgevingsinitiatieven rondom privacy en consumentenbescherming**.
- Verder versterken lidstaten hun samenwerking rondom toepassing van **kunstmatige intelligentie in opsporing en rechtspraak**.
- Naar verwachting treedt de **tijdelijke Experimentenwet Rechtspleging** in 2021 in werking. Nieuwe (verplichte) experimenten kunnen dan starten met eenvoudigere procedures die conflicten niet op de spits drijven, maar partijen bij elkaar brengen en echte oplossingen bieden.
- Met de Rechtspraak is afgesproken dat door wordt gegaan met beproeven hoe procedures **maatschappelijk effectiever** kunnen worden gevoerd.
- Omdat geschillen het meest effectief worden opgelost als partijen tot elkaar komen, worden duurzame geschiloplossing middels **mediation** bevorderd. Er komt een wetsvoorstel, met onder meer een wettelijk register voor beëdigd mediators, dat in de loop van 2021 voorligt bij het parlement.

22

6.3 Capaciteit op orde

Jaarlijks wordt op basis van het Prognosemodel Justitiële ketens (PMJ) geraamd welke capaciteitsbehoefte wordt verwacht in de justitiële keten. In 2021 is er ruim **142 miljoen euro aan de begroting toegevoegd, structureel gaat het om 332 miljoen euro**. Het leeuwendeel hiervan gaat

naar DJI: het gevangeniswezen 113 miljoen euro, forensische zorg 108 miljoen euro en TBS 38 miljoen euro.

Sinds het begin van deze kabinetsperiode wordt gewerkt aan de uitbreiding van de politiecapaciteit, naast de vervanging van een groot aantal medewerkers vanwege pensioen.

- De komende jaren worden de gevolgen echt goed merkbaar, omdat het eerste, grotere cohort aspiranten afstudeert en in een operationele functie aan de slag gaat.
- Daarnaast begint de vernieuwde basisopleiding, waardoor aspiranten in **twee jaar (in plaats van drie)** worden opgeleid en deels al onder begeleiding kunnen werken in de praktijk.
- De politie ontwikkelt zich naar een organisatie waarin de oriëntatie op wijk, web en wereld wordt versterkt. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van het Inspectierapport Gebiedsgebonden Politiewerk (GGP) wordt gericht naar **versterking van de basispolitiezorg** gekeken, bijvoorbeeld door medewerkers in te zetten die zich richten op criminaliteit rond scholen of die als digitale wijkagent opereren.

6.4 Rechtsbescherming

- JenV werkt aan een breed gedragen toekomstscenario voor **een effectievere jeugdbeschermingsketen**. Dit wordt begin 2021 geleverd, samen met een plan van aanpak.
- Om huiselijk geweld en kindermishandeling sneller te stoppen worden in 2021 landelijke afspraken gemaakt met Veilig Thuisorganisaties over het **optreden in de eerste 24 uur van een crisissituatie** en bij vermoedens van kindermishandeling.
- In 2021 zal gewerkt worden met een landelijk handelingskader en kwaliteitscriteria voor de inzet van forensisch-medische expertise, waardoor slachtoffers beter worden geholpen en daders effectiever aangepakt.
- Straffen voor allerlei vormen van digitale criminaliteit zijn relatief laag, zo ook voor het distribueren van kinderporno via servers in ons land. **De bestrijding van kinderporno krijgt daarom een impuls**. Maximale straffen gaan omhoog en internetbedrijven (hosters) die laks omgaan met meldingen krijgen te maken met dwangsommen en bestuurlijke boetes.
- Bij de ontwikkeling van een **scheidingsaanpak** staan de rechten van kinderen centraal om escalatie te voorkomen en zorg en rechtspraak beter te verbinden. In de loop van 2021 zijn de eerste uitkomsten beschikbaar van de nieuwe procedures, mede op basis van experimenten in twee arrondissementen.
- Jongeren zijn niet alleen slachtoffers, soms worden ze ook daders. Naast de noodzakelijke focus op vroegsignalering, bewezen innovatieve interventies en goede nazorg, zal het **jeugdstrafrecht worden aangepast**: er komt snellere, gerichte sanctionering van wetsovertredingen door jeugdigen.
- Bescherming is ook het doel van **verbetering van de toegang tot het recht**. Naast de reeds bestaande wettelijk verankerde vormen van rechtsbijstand, wordt consultatiebijstand en rechtsbijstand bij OM-afdoening verleend. In 2021 wordt dit uitgebreid naar alle verdachten van misdrijfzaken. Hiervoor is jaarlijks 10 miljoen euro begroot binnen het totale budget voor rechtsbijstand.
- Een prioriteit van dit kabinet is ook een **betere bescherming van slachtoffers van misdrijven**. De in 2018 gestarte Meerjarenagenda Slachtofferbeleid komt in 2021 tot een afronding.
- Medio 2021 start ook (na goedkeuring door TK en EK) de **implementatie van de Wet uitbreiding slachtofferrechten**, die onder andere verdachten van zware gewelds- en zedenmisdrijven verplicht ter zitting te verschijnen.

- De coronacrisis vergroot de maatschappelijke verschillen. Mensen die op meerdere gronden discriminatie ondervinden zijn daarbij extra kwetsbaar.
 - Het Meldpunt internetdiscriminatie krijgt een stevige positie.
 - Het Nationaal Actieprogramma Discriminatie krijgt een vervolg.
 - Het Actieplan Veiligheid LHBTI wordt verder uitgevoerd, waarbij 1 miljoen euro tegen antisemitisme wordt ingezet.
 - Met gemeenten en de KNVB gaat het ministerie van JenV racisme, antisemitisme en homofobie in voetbalstadions tegen.
 - Het wordt eenvoudiger om discriminatie te melden; alle meldingen krijgen opvolging, binnen of buiten het strafrecht.
- Mensen die in aanraking komen met politie en justitie, kunnen een psychiatrische of psychische stoornis hebben. Voor de veiligheid van de samenleving is het van belang dat zij een passende behandeling en beveiliging ontvangen. Het **programma forensische zorg** beoogt een nieuw en versterkt fundament voor een betere balans tussen zorg en veiligheid, met ook aandacht voor goed risicotaxatie management.
- De vraag wanneer veroordeelden, met of zonder tbs-indicatie, een veilig begin kunnen maken met terugkeer in de samenleving vergt een buitengewoon zorgvuldige afweging. Begin 2021 treedt de **Wet Straffen en Beschermen** in werking, die het onder meer mogelijk maakt dat partners meer informatie met elkaar kunnen delen over re-integratie en risico's, dat gedetineerden op een beperkt beveiligde afdeling kunnen worden geplaatst en dat het OM een voorwaardelijke invrijheidsstelling beslissing kan nemen.

6.5 Prioriteiten in het veiligheidsbeleid

24

De coronacrisis heeft in elk geval tijdelijk effect op criminaliteitsvormen: inbraken, zakkenrollen en andere vormen van traditionele criminaliteit daalden tijdelijk, terwijl fenomenen als cybercrime en fraude via internet in omvang groeien. Daarnaast gaan reeds gesignaleerde trends verder. Criminaliteit lijkt te verharderen, ook onder jongeren – ondanks de sterke daling van geregistreerde algemene jeugdcriminaliteit.

- Bij dit alles is het lokaal bestuur een cruciale partner. De verantwoordelijkheid voor het lokale veiligheidsbeleid ligt immers bij de gemeente. Er moet continue aandacht zijn voor toerusting van het lokaal bestuur om die stevigere rol te vervullen. Samen met de Minister van BZK wordt in 2021 verder uitvoering gegeven aan de **Agenda Burgemeester**.
- De afgelopen jaren ziet Nederland nieuwe vormen van zware criminaliteit, waarbij het gebruik van grof geweld te midden van gewone burgers niet geschuwd wordt. Criminele organisaties spreiden hun tentakels uit in de bovenwereld en ondermijnen zo onze rechtsstaat.
 - De **aanpak van ondermijning** is prioriteit, in de volle breedte: van lokaal tot internationaal, met de focus op voorkomen, oprollen en afpakken. Voor 2021 is 141 miljoen euro structureel extra ter beschikking gesteld.
 - Het ministerie levert daarvoor **meer bewaking en beveiliging** (ca. 40 miljoen euro).
 - Ook komt er een **Multidisciplinair Interventie Team**, waarin alle betrokken diensten intensief samenwerken (ca. 82 miljoen euro).
 - Daarnaast is eenmalig 15 miljoen euro uitgetrokken om de lokale aanpak te verstevigen.
 - Ten slotte is voor ondersteunende versterkingen 4 miljoen euro uitgetrokken.
 - In 2020 hebben acht gemeenten incidentele middelen gekregen voor preventie van ondermijning; deze voorstellen worden mede in 2021 geïmplementeerd.

- Ook de bouw van een nieuwe **extra beveiligde gevangenis in Zeeland** maakt onderdeel uit van de aanpak van ondermijning (met additionele middelen buiten de hierboven genoemde gelden).
- In juni 2020 is een bestuursakkoord gesloten over de **compensatie voor het feit dat de Marinierskazerne niet naar Vlissingen verhuist**. Onderdeel is de Law Delta met onder meer een justitiecomplex en een Strategisch kenniscentrum Georganiseerde Ondernijnde Criminaliteit in Vlissingen. Het totale budget aan Rijkszijde bedraagt 650 miljoen euro in 10 jaar tijd.
- Bijzondere aandacht binnen de aanpak van georganiseerde criminaliteit is er voor **mensenhandel**. Het lopende interdepartementale programma Samen tegen mensenhandel krijgt ook in 2021 verdere uitvoering, onder meer met de realisatie van afspraken uit de veiligheidsagenda 2019-2022.
 - Daarbij wordt in 2021 met de middelen uit de motie Segers-Asscher verder gewerkt aan uitbreiding van de politiecapaciteit ten aanzien van de bestrijding van mensenhandel.
 - Aandachtspunt blijft ook de gemeentelijke aanpak waarover in het interbestuurlijk programma afspraken zijn gemaakt. JenV blijft in contact met de betrokken partners zoals de VNG en de Regionale Informatie- en Expertise Centra (RIECs) om knelpunten te signaleren en waar mogelijk op te lossen.
 - Naast gegevensdeling in de keten zal ook gewerkt worden aan de gegevensverzameling ten behoeve van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen.
- De dreiging van **cybercrime** neemt toe. In antwoord hierop wordt doorgegaan met de verstoring van criminele verdienmodellen.
 - Er komt 10 miljoen euro extra voor uitvoering van de Wet Computercriminaliteit III.
 - Er komen strakkere waarborgen voor de publieke aanschaf van hacksoftware en grotere inzet op het beschermen van de privacy van burgers onderling.
 - Stevige inzet is er op het verspreiden van wraakporno; dit wordt als een zelfstandig delict strafbaar gesteld.
- De **terroristische dreiging** in Nederland is in 2020 nog altijd aanzienlijk. Prioriteit ligt op het voorkomen van een aanslag. Verder ligt komend jaar het accent op verdere verbetering van de informatie-uitwisseling en detectie van jihadistische reisbewegingen, vervolging van terugkeerders uit strijdgebieden en re-integratie na detentie, inzet op preventie met een individuele maatwerkaanpak en beter zicht op effectiviteit van lokale interventies.
- Het ministerie gaat problematisch gedrag (**links- en rechts- en islamitisch extremisme**) en **ongewenste buitenlandse financiering** tegen en ondersteunt gemeenten bij de aanpak hiervan. Daarbij wordt ingezet op bevordering van transparantie van maatschappelijke organisaties.
- Daarnaast komt er een uitbreiding van een **verbod voor radicale organisaties** die tot doel hebben onze democratische rechtsstaat omver te werpen.

25

6.6 Een menswaardig en effectief migratiebeleid

- De integrale (lokale) aanpak van de migratieketen, de strafrechtketen en het lokale bestuur zal in 2021 verder geïntensiveerd worden met de **inzet van ketenmariniers**, waarbij steeds wordt gekeken of aanvullende maatregelen (ook op het gebied van bewaring) noodzakelijk en mogelijk zijn.

- Vreemdelingen uit veilige landen zijn oververtegenwoordigd in de groep overlastgevend; zij worden in 2021 **separaat en versoberd opgevangen**.
- In 2021 zal een evaluatie van de **vijf pilot-Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen (LVV's)** worden opgeleverd. Bij een positieve evaluatie gecombineerd met de opgedane ervaring zal de inzet zijn om een bestuursakkoord met de VNG te sluiten, om in de toekomst te komen tot een landelijk dekkend netwerk. De verwachting is dat de LVV's de noodzaak wegnemen voor gemeenten om eigen bed, bad en broodvoorzieningen in stand te houden. Al tijdens de pilotperiode bouwen gemeenten de BBB-capaciteit in eenzelfde tempo af als die van de LVV wordt opgebouwd.
- Het verkrijgen van het Nederlanderschap is een groot goed. Het kabinet **verzwaart de voorwaarden** die hieraan worden gesteld. Vanaf medio 2021 geldt dat vreemdelingen die om naturalisatie verzoeken het Nederlands moeten beheersen op taalniveau B1, een niveau hoger dan de huidige vereiste.
- Het **stimuleren van kennismigratie** blijft van belang. De verblijfsregeling voor essentieel personeel van startups treedt begin 2021 in werking. Prioriteit heeft daarnaast het stroomlijnen en concretiseren van regelgeving, bijvoorbeeld ten aanzien van de erkend referent. Hiermee zet Nederland verdere stappen in het aantrekken én het behouden van internationaal talent.

7 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

2021 is een bijzonder begrotingsjaar: het staat voor een groot deel in het teken van de gevolgen van het coronavirus. De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft verschillende maatregelen genomen om deze gevolgen zo goed mogelijk op te vangen, met oog voor mens, economie en milieu. Ook in 2021 spelen deze maatregelen een rol in de begroting.

De coronacrisis laat eens te meer het belang zien van een sterke democratie, een slagvaardige overheid, een prettige en veilige woonomgeving en een goed functionerende digitale overheid. In 2021 werkt het ministerie daarom volop verder aan deze onderwerpen.

7.1 Sterke en levendige democratie

7.1.1 Verkiezingen en participatie voor een sterke verbinding tussen inwoners en overheid

In 2021 vindt de verkiezing voor de Tweede Kamer plaats. Samen met gemeenten en de Kiesraad zet BZK zich in voor goed georganiseerde verkiezingen waarbij het kabinet extra aandacht heeft voor de mogelijke gevolgen van corona.

Lokale democratie versterken

- Met het samenwerkingsprogramma **Democratie in Actie** worden decentrale overheden ondersteund bij het versterken van de lokale democratie en het betrekken van inwoners.
- Met de **Quick Scan Lokale Democratie** helpt BZK in 2021 gemeenten, samen met inwoners, in kaart te brengen hoe zij hun lokale democratie kunnen versterken en dit uit te werken in een concrete verbeteragenda.
- Daarnaast ondersteunt het kabinet het groeiende aantal gemeenten dat met het **uitdaagrecht** werkt en wordt dit recht in de Gemeentewet verankerd.
- De ingezette wetwijzigingen ter versterking van **decentrale rekenkamers** en gemeenschappelijke regelingen zullen in 2021 tot uitvoering komen.
- In 2021 stimuleert het ministerie de inzet van **digitale participatie** in steeds meer gemeenten.
- In het Groningse aardbevingsgebied, waar de democratie extra onder druk staat als gevolg van de aardbevingsproblematiek, ondersteunt BZK gemeenten onder andere met het betrekken van inwoners bij plannen voor de toekomst van de regio.
- De coronamaatregelen maken eens te meer duidelijk dat de burgemeester een cruciale rol heeft in het openbaar bestuur. Het kabinet werkt de **Agenda Burgemeester** uit in concrete acties, om daarmee de rol en positie van de burgemeester te bestendigen.

27

Wijziging kiesstelsel

Het kabinet is voornemens het **kiesstelsel te wijzigen**. Straks kan de kiezer een stem uitbrengen op een partij, en zo stemmen op de hele kandidatenlijst, of op één kandidaat van die partij. Kandidaten die kunnen rekenen op de steun van de kiezers worden dan sneller gekozen op basis van de voorkeursstemmen die ze krijgen. De planning is om een wetsvoorstel waarin de Kieswet wordt gewijzigd in het najaar in consultatie te brengen.

Politieke partijen

- Met een voorstel tot wijziging van de **Wet financiering politieke partijen** (Wfpp) beoogt BZK de onafhankelijke positie van politieke partijen verder te versterken. Tevens krijgen de landelijke politieke partijen extra subsidie.
- Ook het voorstel voor de **Wet op de politieke partijen** beoogt de onafhankelijke positie van politieke partijen verder te verstevigen. Dit wetsvoorstel zal onder andere regels bevatten over de transparantie van digitale politieke campagnes en de financiering van decentrale partijen.

Jongeren

Het kabinet wil **jongeren meer betrekken** bij de politiek. Wat begon onder de noemer Jongerenparlement, zet BZK nu in overleg met jongeren en jongerenorganisaties om in een vorm van jongereninspraak, die aansluit bij de wensen die jongeren hebben. Begin 2021 moet de nieuwe vorm van jongereninspraak actief zijn.

7.1.2 Samenwerken aan één slagvaardige overheid

- In vervolg op de Kamerbrief over de Toekomst van het openbaar bestuur is in 2020 met een grote groep bestuurders van medeoverheden gesproken over de **toekomst van het openbaar bestuur**. Nieuwe bestuurlijke concepten worden nader uitgewerkt en waar mogelijk toegepast.
- Daarnaast worden de herindelingen die per 1 januari 2019 inwerking zijn getreden geëvalueerd. Op basis daarvan wordt bezien of aanpassingen in wet- en regelgeving wenselijk zijn.
- Met medeoverheden, hun maatschappelijke partners en andere ministeries continueert het kabinet in 2021 de meerjarige samenwerking, gericht op de integrale ontwikkeling van een aantal gebieden en regio's.
- Het ministerie blijft ook in 2021 met gemeenten samenwerken in het sociaal domein. Hiervoor werkt het ministerie aan randvoorwaarden, zoals de uitvoerbaarheid van het takenpakket met voldoende beleidsvrijheid voor gemeenten, het versterken van de uitvoeringskracht van gemeenten en een betere borging van gegevensuitwisseling.
- In het **Interbestuurlijk Programma (IBP)** werkt BZK samen met gemeenten, provincies en waterschappen aan urgente maatschappelijke vraagstukken. In het laatste jaar van het IBP staan de leerervaringen en resultaten van deze samenwerking centraal. Ook in 2021 ondersteunt BZK met een financiële bijdrage de regionale en lokale praktijk van samenwerking aan maatschappelijke opgaven.

28

7.1.3 Volop werken aan de weerbaarheid van democratie en bestuur

Weerbaar bestuur

- Voor de weerbaarheid van ons bestuur zorgt het kabinet voor een **goede rechtspositie** van politieke ambtsdragers. Daarnaast zorgt het ministerie voor goede ondersteuning en waarborgen voor een **veilige werk- en leefomgeving**, zowel voor henzelf als voor hun gezinnen.
- Met een adviesteam vanuit het Rijk en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) ondersteunt BZK gemeenten in hun **aanpak van maatschappelijke onrust**.
- Met de eerste tranche wetsvoorstellen ter bevordering van de **bestuurlijke integriteit** stelt het kabinet onder andere een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) voor bestuurders verplicht. Ook worden bepalingen inzake belangenverstremgeling (stemonthouding, onverenigbare betrekkingen en verboden handelingen) verduidelijkt en bepalingen met betrekking tot het opleggen en opheffen van geheimhouding worden verbeterd. Tevens wordt de rol van de commissaris van de Koning verstevigd bij ernstige integriteitsschendingen.

- De inrichting van het **Adviescollege rechtspositie politieke ambtsdragers** krijgt in 2021 prioriteit.
- In 2021 continueert en actualiseert het ministerie het **interdepartementale programma voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid**.
- Met het bestuurlijk instrumentarium voor de aanpak van woonoverlast en ondermijnende criminaliteit blijft het kabinet in 2021 gemeenten ondersteunen. Dit geldt tevens voor selectieve woningtoewijzing in kwetsbare buurten en wijken waar de leefbaarheid en veiligheid onder druk staan.
- Daarnaast geeft BZK in 2021 een vervolg aan de uitvoering van de interbestuurlijke actie-agenda vakantieparken.

7.2 Duurzaam, betaalbaar, prettig en veilig wonen voor iedereen

Betaalbaar wonen in de huursector

Voor huurders met een laag inkomen is betaalbaarheid vanwege de economische gevolgen van corona extra van belang. Daarom heeft het kabinet verhuurders meer mogelijkheden gegeven om mensen te helpen via maatwerk, tijdelijke huurkortingen, of uitstel van huurverhoging.

- Door de WOZ-waarde, die afgelopen jaren sterk is gestegen, minder bepalend te laten zijn voor de hoogte van de huur wil BZK zorgen dat woningen betaalbaar blijven.
- Daarnaast wordt de toewijzing van sociale huurwoningen meer op betaalbaarheid gericht door bij de inkomensgrenzen ook te kijken naar huishoudenssamenstelling.
- Voor huurders met een laag inkomen en een hoge huur, neemt het ministerie een gerichte maatregel om de huurprijs voor deze huurders sneller in verhouding te krijgen tot het inkomen.
- Met het oog op deze opgelegde verzwarende maatregelen van de opgave van corporaties en gezien de uitkomsten van het onderzoek naar opgaven en middelen in de corporatiesector, wordt tegelijk met deze maatregel het **tarief van de verhuurderheffing verlaagd** met 138 miljoen euro per jaar.

29

Om te zorgen dat iedereen prettig kan wonen ligt er een grote bouwopgave

De opgave om meer woningen te bouwen is groot. Het woningtekort is met 4,3 procent historisch hoog en voor 2030 moet er op elke 7 tot 8 huizen in Nederland één huis bijkomen.

- Het zal voor 2021 een uitdaging zijn om de woningbouwproductie zo hoog mogelijk te houden. De gezamenlijke ambitie uit de woonagenda van 75.000 woningen per jaar is in 2018 en 2019 gerealiseerd, maar de productie zal in 2021 lager uitvallen.
- Het kabinet heeft in mei een eerste pakket met maatregelen genomen voor 2020, gevolgd door een tweede pakket aan maatregelen in augustus om de bouwproductie met alle betrokken partijen zoveel mogelijk op peil te houden en om de verduurzaming van woningen niet in gevaar te brengen.

Om de woningbouwopgave aan te pakken wordt voortgebouwd op een brede aanpak

- Door de zes woondealregio's zijn in totaal **twalf binnen- en buitenstedelijke herstructurerings- en uitleggebieden** benoemd, waar grootschalige goed bereikbare woongebieden kunnen worden gerealiseerd. Met de betreffende medeoverheden en partners worden in 2021 de realisatiemogelijkheden verkend.
- Daarnaast zijn er door de woondealregio's **twalf grootschalige stedelijke vernieuwingsgebieden** benoemd met relatief omvangrijke problemen op het gebied van leefbaarheid en veiligheid. Met deze gebieden wordt in 2021 aan een integrale aanpak gewerkt in het kader van het interbestuurlijk programma leefbaarheid en veiligheid.

- Om de aanpak van het woningtekort te versnellen ziet het ministerie er met provincies op toe dat er **regionaal voor minimaal 130 procent van de woningbehoefte plancapaciteit beschikbaar is** en dat die plannen versneld gerealiseerd worden.

Op gebiedsontwikkeling en woningbouw een sterkere regierol van het Rijk

Met de maatregelen om door te bouwen tijdens de coronacrisis versterkt BZK de regierol van het Rijk op gebiedsontwikkeling en woningbouw en wordt deze verder uitgebouwd.

- Zo zet het kabinet in op het **versnellen van de besluitvorming over grootschalige woningbouwlocaties**. Ook wordt om de stikstofproblematiek aan te pakken tot 2030 100 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld.
- Via **flexpools** komt er extra capaciteit en deskundigheid om de procedures voor gebiedsontwikkeling en woningbouw te versnellen.
- Tevens haalt het kabinet in het kader van de **Investeringsagenda** investeringen naar voren om de economie te ondersteunen en de bouw op gang te houden.
- De komende jaren halen de ministeries van BZK en Infrastructuur en Waterstaat (IenW) investeringen ter waarde van circa 1,5 miljard euro. naar voren. Voorbeelden op BZK-terrein hiervan zijn de versnelling van de woningbouwimpuls en verduurzaming van Rijksvastgoed.
- Het kabinet ondersteunt de bouw van betaalbare woningen voor **starters en mensen met een middeninkomen** in regio's waar de schaarste het grootst is. De projecten die in de eerste tranche van de woningbouwimpuls zijn toegekend worden door gemeenten verder ontwikkeld.
- In 2021 is 150 miljoen euro extra beschikbaar voor gemeenten om **meer betaalbare woningen** sneller tot stand te brengen.
- Ook wordt de **transformatiefaciliteit** verder aangevuld en ook ingezet om commercieel vastgoed naar woningen om te zetten.
- Het kabinet zal de komende maanden een **doorbouwgarantie** verder uitwerken, waarbij ook de financiële risico's en budgettaire impact in kaart worden gebracht. Zo kan snel besluitvorming plaatsvinden over eventuele inzet van dit instrument indien de woningbouw markant sterker dan voorzien dreigt terug te vallen.
- Daarnaast hebben corporaties **verminderingen in de verhuurderheffing** aangevraagd voor de bouw van 115.000 nieuwe sociale huurwoningen in de komende jaren. Het ministerie verlengt de termijnen van bestaande heffingsverminderingen, om vertraging als gevolg van de coronacrisis op te vangen.
- Om de **bouw van middenhuurwoningen** door corporaties te stimuleren, wordt de marktverkenning drie jaar buiten werking gesteld.

30

Het ministerie verduurzaamt de gebouwde omgeving om ook op lange termijn prettig te blijven wonen

Met het **Programma Aardgasvrije Wijken** doet het ministerie kennis en ervaring op met de wijkgerichte aanpak. Het hoofddoel is om te leren op welke wijze de aanpak kan worden ingericht en opgeschaald. Dat wordt gedaan met proeftuinen en een kennis- en leerprogramma. Inmiddels zijn 27 proeftuinen gestart. In 2020 en 2021 volgen een tweede en derde tranche.

Het kabinet heeft de ambitie om de circa 50.000 woningen en andere gebouwen in de proeftuinen ook daadwerkelijk aardgasvrij (ready) te maken. De bijdragen vanuit het Rijk zijn bestemd voor het afdekken van de onrendabele top in de proeftuinen zodat bewoners een betaalbaar aanbod kunnen krijgen. De middelen zijn vooral voor isolatie en andere CO₂-reducerende maatregelen. Centraal staat dat bewoners goed worden betrokken en zoveel mogelijk synergie wordt bereikt met andere opgaven in de wijk.

- In de eerste helft van 2020 is het plan voor de monitoring en evaluatie in uitvoering genomen.
- Naast een kwalitatieve en kwantitatieve analyse, vindt een wetenschappelijke analyse plaats door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).
- Resultaten van de monitoring worden via een dashboard inzichtelijk gemaakt en via de jaarlijkse voortgangsrapportages die het ministerie aan de Tweede Kamer stuurt.
- In 2022 wordt een onafhankelijke evaluatie uitgevoerd. De opzet van de evaluatie stuurt de minister in 2021 naar de Tweede Kamer.
- Het kabinet ondersteunt de huursector met regelingen gericht op aansluiting van huurwoningen op warmtenetten en op kostenreductie en opschaling door innovatie (de Renovatieversneller).
- Daarnaast geeft BZK samen met partijen uit de utiliteitsector richting aan de verduurzaming via streefdoelen, routekaarten en eindnormen.

De ruimtelijke keuzes die nodig zijn worden gemaakt in de NOVI

Met de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) neemt het Rijk het voortouw in de ruimtelijke ontwikkeling en wordt weergegeven hoe alle ambities in de leefomgeving kunnen worden ingericht.

- **In 2021 start de uitvoering van de NOVI.**
- Het ministerie blijft de NOVI en de omgevingsagenda's aanpassen. De monitor die het PBL in samenwerking met andere onderzoeksinstituten iedere twee jaar uitbrengt zal daarbij helpen. Het eerste concept van de monitor komt in 2020 beschikbaar.

De Omgevingswet gaat helpen om de opgaven in de omgeving aan te pakken

- Omdat de inwerkingtreding van de Omgevingswet is uitgesteld tot 2022, lopen veel activiteiten om het wettelijk stelsel en het digitaal stelsel Omgevingswet (DSO) te implementeren door in 2021.
- Het ministerie ondersteunt samen met de VNG, de Unie van Waterschappen (UvW), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en Rijk, de gemeenten, waterschappen, provincies en andere overheden bij de **implementatie en invoering van de wet**. Dat doet BZK onder meer door handreikingen te maken en bij aansluiting op het DSO te ondersteunen en (online) trainingen en spreekuren te geven.

31

Verschillende opgaven vragen om een gebiedsgerichte aanpak

- Het ministerie maakt plannen van aanpak waarin in beeld wordt gebracht welke extra impuls of noodzakelijke samenhang kan worden toegevoegd aan bestaande trajecten van het rijk en de regio.
- In 2021 organiseert BZK de **eerste nationale NOVI-conferentie** om de aanpak in de NOVI-gebieden, omgevingsagenda's en nationale programma's te bespreken en ervaringen en ideeën uit te wisselen.
- Daarnaast wordt **specifiek geïnvesteerd in Groningen, Rotterdam-Zuid, Zeeland, de grensregio's en een enkele andere regio waar sprake is van bevolkingsdaling**.

In Groningen moeten mensen prettig en veilig kunnen wonen

- Het kabinet heeft besloten **versneld te stoppen met de gaswinning** uit het Groningenveld. De laatste verwachting is dat de winning vanaf 2022 nihil zal zijn in een gemiddeld jaar.
- Daarvoor worden gebouwen, die volgens heersende normen niet veilig zijn aardbevingsbestendig gemaakt.
- Naast de versterking, werken de betrokken partijen samen aan een toekomstperspectief voor Groningers. In 2018 is daarvoor het **nationaal Programma Groningen** van start gegaan,

waarbij de komende tien jaar 1,15 miljard euro ingezet wordt om de economische ontwikkeling, de verduurzaming en de leefbaarheid van de regio te stimuleren. De regio voert zelf de regio over de besteding van de middelen.

Grensregio's hebben veel onbenut potentieel om prettig te leven, werken en wonen

De grens werkt als barrière waardoor de mogelijkheden in die regio's maar ten dele worden benut. De bevolkingsontwikkeling stagneert daardoor en dit heeft gevolgen voor het aanbod van voorzieningen en daarmee de leefbaarheid in deze regio's.

Samen met partners wil BZK de leefbaarheid en economische structuur van de grensregio's en enkele regio's met bevolkingsdaling versterken. Dat wordt gedaan in een interbestuurlijk programma waarin gebiedsgerichte grensoverschrijdende initiatieven worden gestimuleerd, knelpunten aangepakt en de bestuurlijke samenwerking verbeterd via grenslandagenda's en –conferenties.

Investeren in Zeeland

Provincie Zeeland, Gemeente Vlissingen, Waterschap Scheldestromen en het Rijk hebben op 26 juni 2020 een bestuursakkoord gesloten over de compensatie voor het feit dat de Marinierskazerne niet naar Vlissingen verhuist. Onderdeel van de maatregelen zijn:

- de Law Delta: een justitiecomplex en een Strategisch kenniscentrum Georganiseerde Ondernemende Criminaliteit in Vlissingen;
- de ontwikkeling van het Delta Kenniscentrum voor water, voedsel en energie met Zeeuwse kennisinstellingen en twee Nederlandse Universiteiten en;
- het verbeteren van de verbindingen van Zeeland en Vlissingen met de Randstad, Brabant en Vlaanderen.

32

Bij het totale pakket aan maatregelen zijn meerdere departementen betrokken. Het totale budget aan Rijkszijde bedraagt 650 miljoen euro in tien jaar tijd.

7.3 Een waardegedreven digitale overheid

Een inclusieve digitale samenleving waar iedereen meedoet

- Met de actie **#allemaaldigitaal** zet het ministerie publiek private samenwerking in om kwetsbare mensen van een digitaal apparaat te voorzien. Deze inzet gaat in 2021 onverminderd door. Daarom zorgt het kabinet ervoor dat de dienstverlening van de overheid beter aansluit op de situatie, wensen en behoeften van mensen. Waar dat nodig is, zorgt het ministerie voor maatwerk en dat mensen die hulp nodig hebben passende ondersteuning krijgen.
- Het contact met de overheid moet voor zo veel mogelijk mensen toegankelijk en begrijpelijk zijn. Overheidswebsites en apps worden verder digitaal toegankelijk gemaakt.
- Met de **'Direct Duidelijk Brigade'** bevordert BZK dat overheidsorganisaties begrijpelijk communiceren. Door regeldruk te verminderen worden ergernissen van mensen weggenomen.
- Verder is het belangrijk dat mensen zich bewust zijn van de **kansen en risico's van digitalisering**. Om dit te bereiken wordt ingezet op verschillende activiteiten, zodat mensen mee kunnen blijven doen aan de (digitale) samenleving. Zo wordt het Informatiepunt Digitale Overheid verder uitgebreid.

Een toegankelijke en transparante digitale overheid

- De afgelopen jaren is met **NL DIGITAAL: Data Agenda Overheid** concreet invulling gegeven aan het verder ontwikkelen van het databeleid van de overheid. Dat gebeurt door gebruik te maken van algoritmische data-analyses en kunstmatige intelligentie. Op deze terreinen valt er binnen de overheid nog het nodige te verbeteren.
- De BRP wordt verbeterd op basis van een meerjarige ontwikkelagenda. In 2021 werkt het ministerie onder andere aan verbetering van het zicht op verblijf van arbeidsmigranten en aan keuzemogelijkheid voor een genderneutrale aanschrijving door de overheid.
- De Wet BRP wordt aangepast. Er wordt een experimenteerartikel toegevoegd zodat nieuwe initiatieven sneller beproefd en doorontwikkeld kunnen worden en de verantwoordelijkheden van de minister voor de Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA) worden verankerd.

De Wet open overheid (Woo) is een initiatiefwet, die tot doel heeft om overheden transparanter te maken en overheidsinformatie actief te openbaren. De verwachting is dat de parlementaire behandeling van de Woo na de zomer van 2020 zal plaatsvinden.

8 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Door de uitbraak van COVID-19, past de samenleving zich aan de nieuwe werkelijkheid aan. Het ministerie van OCW blijft zich hard maken voor **gelijke kansen** in het hele onderwijs en het bestrijden van de door leerlingen en studenten opgelopen achterstanden door corona. Verder wordt ingezet op het **terugdringen van het lerarentekort** in het primair en voortgezet onderwijs. In het middelbaar beroepsonderwijs is het van belang dat er voor studenten **voldoende stageplaatsen en leerwerkbanen** zijn en blijven. In het hoger onderwijs richt OCW zich op **toegankelijkheid en student succes** voor alle studenten en op de erkenning en waardering van docenten.

8.1 Gelijke kansen creëren en talenten tot bloei brengen

Door iedereen binnen het onderwijs is heel hard gewerkt aan het mogelijk maken van onderwijs op afstand en daarna het opstarten van het fysieke onderwijs.

- Ondanks deze grote inspanningen lijkt het echter onvermijdelijk dat sommige leerlingen en studenten **leerachterstanden en studievertraging** oplopen. Daarom trekt het ministerie 244 miljoen euro extra uit om die achterstanden weg te werken.
- Daarnaast blijft OCW met de **Gelijke Kansen Alliantie (GKA)** in 2021 inzetten op een lokale aanpak van kansenongelijkheid in alle onderwijssectoren door kennisdeling, onderzoek, investeringen en communicatie.
- Het ministerie heeft onder andere extra middelen uitgetrokken voor de **versterking van de vroeg- en voorschoolse educatie**. Daarmee kan vanaf dit schooljaar het aanbod voor kinderen met een risico op achterstand worden uitgebreid. Per 1 augustus 2020 is namelijk het aantal uren voorschoolse educatie (VE) verhoogd, in 2021 zal dit in alle gemeenten en bij alle aanbieders gerealiseerd zijn.
- Ook worden extra middelen beschikbaar gesteld voor het aanbieden van **extra aanbod voor peuters** die door de coronamaatregelen geen gebruik hebben kunnen maken van de voorschoolse educatie.
- Vanaf januari 2022 zal de **kwaliteit van de VE verder worden verhoogd**, door meer inzet van pedagogische beleidsmedewerkers verplicht te stellen.
- Begin 2021 worden de resultaten verwacht van het onderzoek naar de **pilot met 10-14-scholen**. Op basis daarvan kunnen besluiten worden genomen over de toekomst van deze scholen.
- Om leerlingen met een risico op achterstand te begeleiden bij de overstap van po naar vo, kunnen scholen ook gebruik maken van de subsidieregeling **Doorstroomprogramma's po-vo**.
- Het **thuiszitten van een kind kan later leiden tot maatschappelijke uitval**. Daarom is het van belang in gezamenlijkheid met andere departementen en veldpartijen op te trekken. Zoals in de laatste thuiszittersbrief is gemeld, richt OCW zijn acties de komende jaren op drie verschillende niveaus: kind/ouder/school, de regionale aanpak en de rol van de centrale overheid.
- Daarnaast heeft het ministerie door het meerjarige monitorings- en evaluatieprogramma onder andere inzicht gekregen **welke interventies effectief zijn om achterstanden te bestrijden**. In 2021 worden drie «Guidance Reports» opgeleverd met daarin voor scholen relevante thema's op het gebied van onderwijsachterstandenbeleid.

- Dit jaar is een subsidieregeling in werking getreden om **procesbegeleiders voor scholen in krimpregio's** de komende tijd ook financieel te ondersteunen. Om geïsoleerde scholen structureel te ondersteunen, laat OCW een aanvullende bekostigingsregeling ontwikkelen.
- Voor een zorgvuldige implementatie van het wetsvoorstel **Vereenvoudiging bekostiging vo** is meer voorbereidingstijd nodig. Daarom is de beoogde inwerkingtreding van de vereenvoudigde bekostiging, en daarmee ook van de structurele maatwerkregeling, uitgesteld naar 1 januari 2022.
- Ook in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) zet het kabinet sterk in op kansengelijkheid. In 2021 treedt het wetsvoorstel van het **mbo-studentenfonds** in werking, en daarmee ook de mbo-verklaring. Er worden enkele maatregelen geïntroduceerd specifiek voor **zwangere mbo-studenten**.
- Om het aantal **voortijdig schoolverlaters** (vsv'ers) terug te dringen gaan scholen en gemeenten gezamenlijk regionale plannen maken. Deze plannen hebben een looptijd van vier jaar, maar zullen zeker ook beïnvloed worden door de gevolgen van de corona-uitbraak.
- Met een offensief zal de **beschikbaarheid van stageplekken** voor studenten worden gestimuleerd en instellingen krijgen extra mogelijkheden indien nodig om vervangende praktijkopdrachten of stage-activiteiten aan te bieden.
- Voor studenten in het mbo en ho zelf is de **ov-jaarkaart met drie maanden verlengd**.
- Ondanks alle inspanningen van onderwijsinstellingen is vertraging voor sommige studenten, zeker voor degenen in de laatste fase van hun studie, niet altijd te voorkomen. Daarom krijgen studenten die zich na de zomervakantie opnieuw hebben moeten inschrijven en uiterlijk 31 januari 2021 hun diploma halen een eenmalige financiële tegemoetkoming. Ook bepaalde studenten van wie het recht op basisbeurs (mbo, bol) en aanvullende beurs (mbo, bol- en ho-studenten) verloopt, komen voor compensatie in aanmerking. Hiervoor investeert het ministerie eenmalig 200 miljoen euro.
- Een belangrijke ambitie uit de Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek is het **vergroten van de toegankelijkheid en het studentsucces** voor alle studenten. Daarbij wordt ingezet op het instromen van studenten op de juiste plek, een brede ontwikkeling tijdens de opleiding en het succesvol kunnen afronden van een opleiding in het ho.
- De afgelopen jaren zijn via **'Students 4 students'** (S4S) studenten begeleid in het succesvol doorlopen van hun studie. Vanuit het studievoorschot stelt OCW middelen beschikbaar om de S4S-projecten vijf jaar voort te zetten.

35

8.2 Sterke docenten

- Voor 2020 en 2021 zijn afspraken gemaakt om **meer mensen op te leiden en te behouden voor het funderend onderwijs** en om ervoor te zorgen dat leraren zich ontwikkelen en goed worden begeleid. Daarvoor kwam 460 miljoen euro beschikbaar. Onderdeel van het convenant is het naar voren schuiven van werkdrukkiddelen. Voor schooljaar 2020-2021 is daardoor 380 miljoen euro beschikbaar om de **werkdruk** in het po tegen te gaan. Eind dit jaar, begin volgend jaar voert het ministerie een tussenevaluatie uit naar de verdeling van werkdrukkiddelen in de schoolteams.
- Daarnaast is er met de Voorjaarsnota 2020 voor 2021 31,5 miljoen euro en daarna structureel 32 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de **aanpak van het lerarentekort**.
- Per 2021 lopen de **sectorakkoorden in het po en vo** af. Samen met de sectorraden verkent het ministerie hoe schoolontwikkeling, professionalisering van onderwijspersoneel en innovatie in relatie staan tot strategisch personeelsbeleid en een verstevigde positie van schoolleiders. Dit moet leiden tot duidelijke strategische ijkpunten die wettelijk kunnen worden verankerd.

- Nu het aantal **zij-instromers** in het onderwijs blijft toenemen, is het wenselijk om deze scholingsroute duurzamer vorm te gaan geven. OCW richt zich komend jaar bijvoorbeeld op de ontwikkeling en waardering van eerder verworven competenties (EVC's) en de verbetering van de begeleiding van zij-instromers. In de eerste helft van 2021 worden de resultaten verwacht van een evaluatie van de huidige zij-instroomroutes in het po, vo en mbo. Het ministerie zal deze benutten om de zij-instroomroutes te verbeteren en te verduurzamen binnen de lerarenopleidingen.
- In het kader van de **aanpak van personeelstekorten** zullen scholen, besturen en opleidingen van 67 regio's vanaf augustus 2020 samenwerken bij het werven en begeleiden van zij-instromers, het begeleiden van startende leraren en het professionaliseren en behouden van leraren. De inrichting van het landelijk **Onderwijsloket en regionale loketten** zal geïnteresseerden in een baan in het onderwijs verder de weg wijzen. In 2021 wordt bezien op welke wijze de regionale aanpak na augustus 2022 definitief vormt krijgt.
- Tevens gaan de **lerarenopleidingen Technisch Beroepsonderwijs** samen met de regio's aan de slag om nieuwe beroepskrachten voor de klas te werven.
- Naast nieuwe instroom is ook het behoud, de ontwikkeling van zittend personeel en de inzet voor hybride docenten van groot belang. In 2021 komt de Commissie Onderwijsbevoegdheden met een vervolg op het onderwijsraadadvies 'Ruim baan voor leraren'. Doel van het nieuwe advies is opleidingen in het onderwijs aantrekkelijker en toegankelijker te maken. Het advies richt zich op de langere termijn, maar een aantal delen zal al in 2021 leiden tot pilots en verder uitgewerkt worden.

8.3 Opleiden voor de samenleving van de toekomst

36

- De volledige **potentie van digitale hulpmiddelen** is nog verre van benut. In de groeistrategie heeft OCW een breed actieplan aangekondigd om een ambitieuze verbetering in het onderwijs mogelijk te maken. In 2021 worden de eerste acties voorzien. Het ministerie wil onder andere het curriculum verbeteren, een gerichtere inzet van digitale hulpmiddelen om onderwijs op maat te bieden en een beter inzicht krijgen in de ontwikkeling van leerlingen.
- In het hoger onderwijs wordt het **Versnellingsplan onderwijsinnovatie met ICT** ondersteund waarin de VH, VSNU en SURF met elkaar samenwerken om de kwaliteit van onderwijs door de inzet van ICT te verhogen.
- Verder wordt de toegankelijkheid en kwaliteit van het onderwijs versterkt door in de regeling over open en online onderwijs, het **delen en hergebruiken van digitale onderwijsmaterialen te stimuleren**.
- In het mbo gaan betrokken partijen in 2021 het derde jaar van de kwaliteitsafspraken in. De instellingen werken aan de drie landelijke speerpunten, die door de corona-uitbraak nog belangrijker zijn geworden: 'gelijke kansen', 'jongeren in een kwetsbare positie' en 'opleiden voor de arbeidsmarkt van de toekomst'.
- Daarnaast werken instellingen aan de speerpunten die samen met regionale stakeholders zijn opgesteld. Komend jaar wordt de voortgang over 2019-2020 tussentijds beoordeeld.
- De daling van leerlingen- en studentenaantallen vereist een andere aanpak van scholen en instellingen. Om dit te faciliteren werkt het ministerie aan het wetsvoorstel bestuurlijke harmonisatie beroepsonderwijs. Deze wet stelt mbo-instellingen en vo-scholen beter in staat om bestuurlijk samen te werken, zoals in verticale schoolgemeenschappen (mbo-vo) en bestuurlijke fusies in het mbo.
- Vanuit het programma Sterk Beroepsonderwijs zet het ministerie in op **meer regionale samenwerking tussen vmbo en mbo (met de arbeidsmarkt)** en structurele verankering van

een goed en toegankelijk aanbod van doorlopende leerroutes vmbo-mbo in elke regio. Op plekken waar de samenwerking nog niet goed van de grond komt, worden in 2021 extra regionale begeleidingstrajecten aangeboden.

- De coronacrisis heeft ook grote gevolgen voor het aantal beschikbare stage- en leerwerkplekken. Daarom investeert het kabinet in 2021 15 miljoen euro in een **offensief tot behoud van stage- en leerwerkplekken**. Vanwege de huidige situatie op de arbeidsmarkt zal er een extra inzet komen vanuit Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB). Het doel is voldoende plekken te vinden voor mbo-studenten. Dit stimuleert OCW met de **subsidieregeling Praktijkleren**.
- Verder zet het ministerie in 2021 het beleid onverminderd voort gericht op **gelijke kansen voor studenten met een migratieachtergrond**. Doel is het tegengaan van discriminatie, of het nu gaat om het verkrijgen van stageplekken, leerwerkplekken of werk na voltooiing van de studie. De bijbehorende campagne zal naar verwachting in 2021 starten.
- Studenten die denken dat ze tijdens het solliciteren of hun loopbaan **gediscrimineerd worden**, bijvoorbeeld vanwege afkomst, religie, geslacht of leeftijd, kunnen een melding doen bij SBB.
- Voor het **actieprogramma Leven Lang Ontwikkelen** is 10,6 miljoen euro in 2021 beschikbaar door een verschuiving van 2022 naar 2021. Dit wordt onder andere gebruikt voor het digitaal overzicht van scholingsmogelijkheden voor volwassenen en het programma flexibilisering in het mbo.
- Om meer maatwerk voor volwassenen te creëren zal SBB met de mbo-instellingen verder werken aan het ontwikkelen van certificaten voor beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties.
- Daarnaast worden laaggeletterde volwassenen ondersteunt vanuit het programma **Tel mee met Taal** aan de hand van extra middelen vanaf 2020.
- De meeste afgestudeerden in het hoger onderwijs (ho) hebben goed perspectief op werk. Tegelijkertijd neemt het **belang van brede vaardigheden toe en verandert de gevraagde vakspecifieke kennis in hoog tempo**. De komende jaren wordt hier in het kader van de Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek op verschillende manieren aan gewerkt, door samenwerking binnen het ho en met maatschappelijke partners.
- Vanwege de coronamaatregelen is besloten om het budget van de studievoorschotmiddelen voor 2021 voor alle ho-instellingen toe te voegen aan de lumpsum.
- Ook is dit jaar in **de bekostiging van het hoger onderwijs en onderzoek** een aantal wissels omgezet. Het aandeel vaste bekostiging is groter geworden, de variabele bekostiging kleiner. Zo wil het ministerie de overmatige groeiprikkel op studentenaantallen terugdringen en meer stabiliteit brengen in de bekostiging. Daarmee zal ook de concurrentie verminderen.
- In het verlengde hiervan doet OCW onderzoek naar de toereikendheid en doelmatigheid van het macrobudget en de kosten(toerekening) voor het mbo, ho en onderzoek in het licht van de kwaliteit die instellingen verondersteld worden te leveren. Dit onderzoek leidt voorjaar 2021 tot een nieuw herijkingsmoment voor de bekostiging, dan ontvangt de Tweede Kamer de beleidsreactie.

37

8.4 Onderzoek van wereldformaat

- De coronacrisis onderstreept het belang van wetenschap in onze samenleving. Daarom heeft het ministerie samen met het ministerie van VWS, NWO en ZonMw dit voorjaar al **middelen beschikbaar gesteld voor het doen van urgente medische, sociale en maatschappelijke onderzoeksvragen**.

- De bijzondere situatie heeft tot gevolg dat veel andere onderzoeken nu stil liggen en nieuwe onderzoeken niet kunnen starten. De gevolgen daarvan zullen nog lang merkbaar zijn, ook voor onderzoekers. OCW zal dit en komend jaar ons inzetten om die schade te beperken.
- De beweging naar **Open Science** is nog niet afgerond. Het doel van 100 procent Open Access komt steeds meer in beeld, maar er is nog wel coördinatie en ondersteuning nodig met name in de onderhandelingen met uitgevers. Het ministerie ondersteunt dit met het Nationaal Programma Open Science en zet zich in voor de totstandkoming van de European Open Science Cloud.
- In 2021 investeert OCW ook nationaal. Vanuit de Nationale Wetenschapsagenda (NWA) investeert het ministerie 130 miljoen euro vooral in onderzoekscalls voor consortia en daarnaast in wetenschapscommunicatie.

8.5 Cultuur

De bijdrage van de gehele culturele en creatieve sector aan de totale Nederlandse economie (het bbp) bedroeg 25,5 miljard euro (3,7%) in 2015. De werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector bedraagt zo'n 320.000 arbeidsjaren, 4,5 procent van de totale werkgelegenheid. 92 procent van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder bezoekt minstens een keer per jaar een culturele activiteit, van bibliotheek tot museum tot podiumkunst. Meer dan zes op de tien Nederlanders van 12 jaar en ouder beoefenen cultuur in de vrije tijd.

Het CBS heeft becijferd dat de productie in de bedrijfstak cultuur, recreatie en overige diensten in het tweede kwartaal van 2020 met – 37,4 procent is gedaald.

38

- Het kabinet heeft besloten tot een **nader aanvullend steunpakket voor de culturele sector**. Dit steunpakket is aanvullend op de generieke maatregelen, het hiervoor genoemde cultuurpakket van 300 miljoen euro en de 60 miljoen euro voor de schade van gemeenten in verband met de lokale culturele infrastructuur.
- Het kabinet stelt nu 264 miljoen euro extra beschikbaar voor onder meer de **verlenging van het aanvullende cultuurpakket** in de eerste helft van 2021, waarmee ook wordt ingezet op innovatie en nieuwe vormen van publieksbereik.
- Daarnaast komt er 150 miljoen euro beschikbaar voor de lokale **culturele infrastructuur** en nog eens 68 miljoen euro voor de schade van gemeenten en provincies.
- 15 miljoen euro is bestemd voor varend erfgoed (de zogenaamde bruine vloot), en loopt via de begroting van EZK.
- De culturele sector maakt ook aanspraak op generieke maatregelen uit het steun- en herstellepakket, waarmee de totale extra bijdrage aan cultuur kan oplopen tot meer dan 700 miljoen euro.
- Voor de **nieuwe basisinfrastructuur en de fondsen** is vanaf 2021 per jaar 44 miljoen euro extra beschikbaar, bestemd voor een betere spreiding over het land en over genres.
- Om de gevolgen van de coronacrisis te boven te komen is een op innovatie gerichte strategie nodig die zorgt dat de sector wendbaar en weerbaar de toekomst in gaat. De Raad wil hiervoor tot 1 november samen met de stedelijke regio's, fondsen en het veld van makers, instellingen en ongesubsidieerde aanbieders aan de slag om te kijken naar eventuele **nieuwe verdienmodellen**.
- Het ministerie **investeren in cultuuronderwijs** met extra aandacht én extra middelen vanaf 2021 om de positieve ontwikkeling voort te zetten en verder uit te bouwen: meer scholen met goed cultuuronderwijs, mede door middel van intensieve samenwerking tussen onderwijs en

de culturele sector, meer nieuwe scholen die deelnemen en meer ruimte om in te spelen op lokale wensen.

8.6 Media

- Het kabinet heeft in 2020 eenmalig 19 miljoen euro extra ter beschikking gesteld aan de NPO.
- Het kabinet heeft in 2020 in totaal eenmalig 35 miljoen euro beschikbaar gesteld voor een **Tijdelijk Steunfonds Lokale Informatievoorziening**.

8.7 Emancipatie

- Om **meer vrouwen te laten participeren op de arbeidsmarkt en financieel onafhankelijk te maken**, is het belangrijk dat zij in staat zijn om arbeid en zorg te combineren. Dit jaar zijn het IBO deeltijdwerk en de kabinetsreactie daarop verschenen. Komend jaar geeft OCW daar een vervolg aan, onder meer met een scenariostudie naar de vormgeving van kindvoorzieningen.
- Na het SER-advies 'Diversiteit in de top' is besloten Nederlandse beursgenoteerde bedrijven met een **ingroei-quotum** te verplichten een vertegenwoordiging van mannen én vrouwen van ten minste 30 procent vrouwen in de raad van commissarissen te realiseren. Het quotum wordt na vijf jaar geëvalueerd.
- In 2021 zet OCW de ondersteuning voort van extra kwetsbaren groepen zoals transgender personen, LHBTI-jongeren en LHBTI's in religieuze kringen.
- Daarnaast werken het ministerie verder aan de uitwerking van de aanbevelingen uit het rapport van Grevio (Raad van Europa) over het Nederlandse beleid voor de bestrijding van geweld tegen vrouwen.

9 Infrastructuur en Waterstaat

Ook in 2021 blijft lenW investeren in de bereikbaarheid van Nederland via de weg, het spoor, op het water en door de lucht. Er wordt verschillende mijlpalen bereikt.

9.1 Instandhouding Rijksinfrastructuur

Investeren in instandhouding is voor lenW een prioritaire opgave die, gezien de bijdrage aan de economie en de link met de Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW)-sector, juist tijdens de COVID-19 crisis zeer relevant en actueel is. Bij de begroting 2020 is extra geld vrijgemaakt voor instandhouding.

- Door Rijkswaterstaat wordt in de jaren 2020 en 2021 voor 165 miljoen euro aan **onderhoudswerkzaamheden versneld uitgevoerd** en voor 100 miljoen euro aan **extra onderhoudsprojecten** uitgevoerd.
- Bij ProRail gaat het om 151 miljoen euro aan **extra instandhoudingswerkzaamheden** in de periode tot en met 2021.
- Aanvullend hierop wordt samen met de GWW-sector bekeken welke **onderhoudsmaatregelen extra of versneld** uitgevoerd kunnen.
- In het protocol 'Samen veilig doorwerken' zijn afspraken met de sector gemaakt om ook tijdens de COVID-19 crisis onze infrastructuurprojecten zoveel mogelijk te laten doorgaan en indien mogelijk zelfs te versnellen.
- Daarnaast maakt het Kabinet ook in deze begroting meer budget vrij voor instandhouding. De risicoreserveringen voor instandhouding in de periode 2022-2025 van 1,5 miljard euro zijn aan de instandhoudingsbudgetten toegevoegd.
- Daarbovenop wordt aanvullend budget beschikbaar gesteld om extra instandhoudingswerkzaamheden uit te voeren (voor spoor 340 miljoen euro en RWS-netwerken 44 miljoen euro).
- Tevens is met extra budget voor gezorgd dat RWS beschikt over voldoende capaciteit om dit werk te kunnen uitvoeren. In totaal zijn de beheer-en onderhoudsbudgetten tot en met 2034 voor RWS toegenomen met 950 miljoen euro (exclusief overige netwerkgebonden kosten).

40

Weginfrastructuur

Onlangs mobiliteitsmaatregelen, zoals spreiden van verkeer over de dag, blijft de verwachting dat het wegverkeer in de toekomst toch substantieel zal toenemen. Het blijft dan ook belangrijk om het MIRT onverkort uit te voeren. In 2021 worden o.a. de volgende mijlpalen in projecten bereikt:

- Voor de A1/A30 en de A2 Deil – 's Hertogenbosch – Vught zijn eind 2020 de voorkeursbesluiten vastgesteld. In 2021 starten de planuitwerkingen en werkt het ministerie toe naar een Tracébesluit.
- Voor het project A15 Papendrecht Gorinchem wordt in 2021 een voorkeursbeslissing vastgesteld.
- Ook voor het project A58 Tilburg Breda wordt in 2021 de voorkeursbeslissing vastgesteld.
- Onder meer de projecten A16 Rotterdam, A1 Apeldoorn – Azelo, A9 Badhoevedorp - Holendrecht en Blankenburgverbinding zijn in realisatie in 2021.

Goederenvervoer

Voor goederenvervoer wordt steeds vaker gezocht naar multimodale oplossingen om de druk op overbelaste netwerken te beperken en de ruimte op andere netwerken beter te benutten.

- In 2021 wordt doorgedaan met het stimuleren van extra vervoer van goederen via het spoor via het Maatregelpakket Spoorgoederenvervoer.
- Met een stimuleringsregeling voor het verplaatsen van containervervoer van de weg naar de binnenvaart, en het verbeteren van de bereikbaarheid van multimodale knooppunten, zet het ministerie in op een substantiële reductie van het aantal vrachtwagen op de weg.

Vaarweginfrastructuur

- Er wordt gewerkt aan adequaat onderhoud en tijdige vervanging van kunstwerken op de vaarwegen. Het betreft onder andere het Vervanging- en Renovatieproject Damwanden Eemskanaal.
- Ook wordt de capaciteitsuitbreiding overnachtingplaatsen Merwedede afgerond.
- In 2021 wordt opvolging gegeven aan de stresstesten die conform het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie zijn uitgevoerd op het hoofdvaarwegennetwerk en de uitkomsten van het onderzoek naar het klimaatbestendig en robuust maken van de vaarwegen op de goederencorridors.

Investeren in OV-verbindingen en stations

- Het ministerie van IenW werkt samen met de decentrale overheden en OV-sector aan de uitwerking van het Toekomstbeeld OV. De eind 2020 vast te stellen ontwikkelagenda Toekomstbeeld OV 2040 geeft een nadere uitwerking aan de vastgestelde contouren en bevat keuzes en ambities voor het openbaar vervoer richting 2040. In 2021 worden stappen gezet in de doorvertaling van deze agenda in projectvoorstellen
- Ook voor de internationale reiziger zet het kabinet in 2021 samen met de partners in op het stimuleren van treinvervoer als duurzaam alternatief.
 - Eind 2020 gaat de **nachttrein naar Wenen** rijden.
 - Dit najaar start Eurostar met de **directe dienst van Nederland naar Londen** en zal dit, afhankelijk van de situatie, uitbreiden naar vier diensten per dag in 2021. De vijfde service is reeds aangevraagd bij de Autoriteit Consument en Markt (ACM) per mei 2021.
 - In 2021 vindt besluitvorming plaats over de aanbesteding van de directe verbinding **Eindhoven-Düsseldorf** en draagt het ministerie bij aan de totstandkoming van de volgende fases van de Drielandentrein en de Wunderline.
 - Ook werkt IenW afspraken met NS, ProRail, regionale en Duitse partners verder uit om te komen tot versnelling van de verbinding **Amsterdam-Berlijn** op de korte, middellange en lange termijn.
- Om de doelstellingen uit de Green Deal uit 2019 te ondersteunen, heeft de EC 2021 aangewezen als 'Europees Jaar van het Spoor'. In vervolg op de Green Deal ambities vindt in 2021 besluitvorming plaats om een modal shift van weg naar binnenvaart en spoor te realiseren.

41

Structurele aanpak stikstof

Uit de uitspraak van De Raad van State van 29 mei 2019 volgt dat het Programma Aanpak Stikstof (PAS) niet langer als onderbouwing kan worden gebruikt bij tracébesluiten en natuurvergunningen. Samen met LNV, EZK, Defensie en BZK zal worden ingezet op behoud, herstel en versterking van de natuur en stikstof reducerende maatregelen waardoor op termijn meer ruimte ontstaat voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder IenW-projecten.

Ontwikkeling Schiphol en Lelystad

- Het **nieuwe normen- en handhavingstelsel (NNHS)** wordt op korte termijn in het Luchthavenverkeersbesluit Schiphol (LVB1) verankerd.
- In 2020 is de evaluatie van de implementatie van de OVV-aanbevelingen over veiligheid op Schiphol afgerond en is met een integrale veiligheidsanalyse onderzocht of ontwikkeling van Schiphol in de komende jaren aantoonbaar veilig kan plaatsvinden. Medio 2021 wordt een onafhankelijke partij gevraagd een vervolgonderzoek uit te voeren om de opvolging van alle OVV-aanbevelingen opnieuw te beoordelen.
- Voor de verdere ontwikkeling van Schiphol wordt er gewerkt aan een **Notitie Reikwijdte en Detailniveau** wat een eerste stap in het proces is om te komen tot een tweede wijziging van het Luchthavenverkeersbesluit Schiphol (LVB2). Hierover moet een volgend kabinet een definitieve keuze maken. Het LVB2 regelt de verdere ontwikkeling voor Schiphol.
- Schiphol is aangewezen als gecoördineerde luchthaven. Op gecoördineerde luchthavens hebben luchtvaartmaatschappijen een slot nodig om te kunnen landen en opstijgen. De slots worden verdeeld door een onafhankelijk slotcoördinator. In 2021 werkt lenW met ACNL verder aan het toekomstbestendig maken en houden van de slotsystematiek. De nadruk ligt in 2021 op de herziening van de Europese Slotverordening en het verder verbeteren van de slot compliance zodat de schaarse capaciteit zo optimaal mogelijk wordt benut.
- In het Regeerakkoord is opgenomen dat Lelystad Airport zal fungeren als overloopluchthaven voor Schiphol opdat Schiphol meer ruimte krijgt voor mainportgebonden verkeer. Door de gevolgen van de COVID-19 crisis heeft het kabinet in maart 2020 besloten om de opening van Lelystad Airport uit te stellen naar november 2021.
- Om een bijdrage te kunnen leveren aan het economisch herstel worden de voorbereidingen voor openstelling van Lelystad Airport voortvarend voortgezet.

42

Regionale luchthavens

- In 2021 werkt lenW de kabinetsreactie bij het advies over de toekomst van Eindhoven Airport nader uit.

Beter meten en berekenen

- De uitwerking en uitvoering van de aanbevelingen uit het rapport 'Vliegtuiggeluid: meten, rekenen en beleven' van het RIVM, KNMI en NLR vindt plaats in 2020, 2021 en 2022. Het doel is de metingen en berekeningen van vliegtuiggeluid te verbeteren.

Omvorming Infrastructuurfonds tot Mobiliteitsfonds

Het kabinet vormt het Infrastructuurfonds om tot een Mobiliteitsfonds. Op 31 maart 2020 is het wetsvoorstel Mobiliteitsfonds ingediend bij de Tweede Kamer. Niet de modaliteit maar de mobiliteit staat voortaan centraal. In 2021 (en volgende jaren) moeten verdere stappen gezet worden om de aangepaste werkwijze, waarin een samenhangende afweging over de modaliteiten gemaakt wordt, te optimaliseren en te verankeren. Het kabinet verkent dan ook hoe het instrumentarium, zoals de NMCA, optimaler kan aansluiten bij de beoogde werkwijze en uitgangspunten bij het Mobiliteitsfonds.

Marktordening op het spoor

- De intentie is om per 2025 de sprinterdienst op het traject Zwolle-Leeuwarden te **decentraliseren**.
- Later volgen mogelijk de sprinterdiensten Zwolle-Groningen en Apeldoorn-Enschede.
- Voor mogelijke toekomstige decentralisaties komt er een uitgangspuntenkader.

- De internationale verbindingen, waaronder de HSL-Zuid, worden versterkt door in deze groeiende markt meer ruimte te geven aan andere vervoerders op basis van open toegang.
- Met een Stationsagenda wordt toegewerkt naar een meer integrale afweging van publieke (en andere) belangen op stations.

Omvorming ProRail

In 2020 is het wetsvoorstel dat ProRail omvormt tot een zelfstandig bestuursorgaan (zbo) met eigen rechtspersoonlijkheid aangeboden aan de Tweede Kamer. Een publieke positionering van ProRail ondersteunt de benodigde samenwerking tussen beleid en uitvoering die nodig is om de uitdagingen op het terrein van spoor en mobiliteit het hoofd te bieden. Het ministerie werkt toe naar 1 juli 2021 als beoogde inwerkingtredingsdatum.

Vrachtwagenheffing

Wanneer in 2021 de Wet vrachtwagenheffing vrachtwagenheffing wordt aangenomen, volgt de realisatiefase. Tevens wordt een BIT toets uitgevoerd. De start van de vrachtwagenheffing vrachtwagenheffing zal niet eerder dan in 2024 plaats kunnen vinden.

Havennota

Met de ontwerp Havennota 2020-2030 speelt IenW in op de economische, geopolitieke, technologische en maatschappelijke veranderingen waardoor de positie van de Nederlandse havens als koploper in Europa niet langer vanzelfsprekend is. Hierbij wordt ingezet op vijf havens van nationaal belang en kijken meer dan voorheen naar het gehele logistieke systeem van zee- en binnenhavens en goederenvervoercorridors.

- Onze ambitie is om stapsgewijs toe te groeien naar een geïntegreerd systeem van samenwerkende havenbedrijven.
- Met een dialoog tussen overheid, wetenschap en havens wil IenW inzichtelijk maken hoe de overgang naar een duurzame en digitale haven economie effectief kan worden ingericht.

43

9.2 Veilige, slimme en duurzame mobiliteit

COVID-19 stelt nieuwe eisen aan mobiliteit. Het goed inrichten van mobiliteit is essentieel voor het weer op gang brengen van de maatschappij. Zo werkt IenW in 2021 samen met andere overheden in het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) aan de verdere uitwerking van maatregelen voor veilige, slimme en duurzame mobiliteit.

Verkeersveiligheid

- Voor de uitvoering van de ambities uit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030¹⁵ is vanaf 2020 tot 2030 een extra investeringsimpuls van 500 miljoen euro beschikbaar voor een rijksbijdrage van maximaal 50 procent voor maatregelen die de verkeersveiligheid vergroten (cofinanciering).
- In 2021 wordt het **Landelijk Actieplan Verkeersveiligheid 2022-2024** opgesteld als opvolger van het huidige plan.
- Daarnaast wordt geïnvesteerd in verkeersveiligheidsprojecten gericht op technologische ontwikkelingen, data en gedrag.
- Tot slot worden de contouren voor een nieuw toelatingskader voor licht elektrische voertuigen nader uitgewerkt in wet- en regelgeving.

Slimme mobiliteit

- Ook in 2021 zullen de gemaakte meerjarige afspraken met medeoverheden over verdergaande digitalisering in mobiliteit verder worden geïmplementeerd, zodat data en data-intensieve diensten bijdragen aan bevordering van verschillende beleidsdoelen en een efficiënte efficiënte overheid.
- **Mobility as a Service (MaaS)** biedt reizigers de mogelijkheid om via geïntegreerde apps multimodale ketenreizen te maken. Plannen, boeken, betalen vindt allemaal plaats via de MaaS-apps. Er zijn geen losse tickets meer nodig. Zeven nationale MaaS-pilots leiden ertoe dat er dankzij beschikbaarheid van data veel directer kan worden gestuurd op bijvoorbeeld spreiding van reizigers over de dag, reductie van files en meer aanbod van vervoer in de regio.
- Met de uitvoering van de **Digitale transportstrategie** zet het ministerie stappen naar de totstandkoming van een meer duurzaam en efficiënt transport van goederen via weg, water, spoor, lucht en buisleidingen over de gehele keten. In 2021 wordt met de Douane, de mainports Rotterdam en Schiphol en hun Port Community Systemen de basis gelegd voor deze datadeel-infrastructuur.

Duurzame mobiliteit

- In 2021 gaat lenW samen met de mobiliteitssector, overheden en maatschappelijke organisaties door met het uitvoeren van het Klimaatakkoord. Doel is dat in 2030 alle nieuwe personenauto's emissieloos zijn.
- De aanschafsubsidie voor gebruikte en nieuwe elektrische auto's wordt voortgezet (totale omvang 2020 – 2025: 252 miljoen euro).
- Halverwege 2021 beziet het kabinet of de ingroei van elektrisch vervoer nog op het beoogde ingroeipad zit. Daarbij ondersteunt het Rijk middels innovatie, financiering, samenwerking en regelgeving dat de benodigde laadinfrastructuur en de toegankelijkheid daarvan verder worden uitgerold.
- In 2021 gaat lenW verder om via een geleidelijk en zorgvuldig proces in 30 tot 40 steden in Nederland **zero-emissie stadslogistiek** in te voeren.
- Decentrale overheden en OV-autoriteiten gaan door met de uitrol en opschaling van zero-emissie OV-bussen, doelgroepenvervoer en reinigingsvoertuigen.
- Het materieel voor bouwverkeer, mobiele werktuigen en grond-, weg- en waterbouwwerkzaamheden wordt verder verduurzaamd.
- Daarnaast wordt de implementatie van de herziene Richtlijn hernieuwbare energie (RED II) in 2021 afgerond.
- De **strategie waterstof in mobiliteit** wordt in 2021 uitgevoerd.
- In 2021 richt het ministerie zich zowel op het vergroten van het aantal werkgevers dat zich inspant voor minder uitstoot van het verkeer, als op opschaling en uitrol van best practices.
- In de eerste helft van 2021 biedt lenW een voorstel voor een normerende regeling voor werkgebonden personenmobiliteit aan de Kamer aan om duurzame mobiliteit wettelijk te verankeren.
- In 2021 presenteert lenW het resultaat van de ambitie om 200.000 extra mensen op de fiets te krijgen voor woon-werkverkeer. Dit resultaat zal naar alle waarschijnlijkheid beïnvloed worden door de COVID-19 crisis. Ook is dan duidelijk welke snelfietsroutes en fietsenstal uitgewerkt en ingediend zijn voor cofinanciering in het kader van de 100 miljoen euro investering uit het regeerakkoord en de 75 miljoen euro voor fietsenstallingen uit het Klimaatakkoord.
- In 2021 gaan het kabinet verder aan de slag met de acties uit de Uitvoeringsagenda van de Nationale Fietsagenda om **20 procent meer fietskilometers in 2027** dan in 2017 te behalen.

9.3 Klimaatadaptatie

- Het klimaatadaptatiebeleid in Nederland wordt medebepaald door afspraken op mondiaal en Europees niveau. De Europese Commissie heeft in de Green Deal aangekondigd dat er een nieuwe EU Klimaatadaptatie Strategie komt. De strategie wordt naar verwachting in 2021 vastgesteld.
- Jaarlijks wordt in de Deltaplannen voor Waterveiligheid, Zoetwatervoorziening en Ruimtelijke Adaptatie door de overheden gezamenlijk gerapporteerd over nieuwe inzichten en afspraken. Daarnaast start in januari 2021 een impulsregeling klimaatadaptatie om decentrale overheden te helpen bij het werken aan een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting.

Omgaan met droogte en voldoende zoetwater

Met de in 2020 afgeronde herijking van het Deltaprogramma Zoetwater intensificeert en versnelt het ministerie de ingezette koers:

- Toepassen van de voorkeursvolgorde zoetwater: bij de ruimtelijke inrichting beter rekening houden met de waterbeschikbaarheid, zuiniger zijn met water, water beter vasthouden, water slimmer verdelen, en waar het niet anders kan droogteschade accepteren.
- Het vergroten van de grondwatervoorraden door intensiever in te zetten op voorraadbeheer, met name op de hoge zandgronden van Zuid- en Oost-Nederland.
- Het verder doorvoeren van Slim Watermanagement door RWS en de waterschappen, zodat het beschikbare water via gezamenlijke informatie-uitwisseling zo goed mogelijk kan worden benut.

Het Deltaprogramma Zoetwater zorgt ervoor dat ons land ook in de toekomst een betrouwbare zoetwatervoorziening heeft. Het lopende programma tot en met 2023 bevat voor ruim 400 miljoen euro aan maatregelen.

45

- Begin 2021 worden op basis van een zorgvuldige inhoudelijke afweging de voorkeursmaatregelen voor de periode 2022-2027 vastgesteld. Daarvoor is 150 miljoen euro in het Deltafonds gereserveerd.
- De middelen uit het Deltafonds worden aangevuld met regionale cofinanciering, voor regionale maatregelen draagt de regio 75 procent bij.
- Ook voor de periode na 2027 wordt met deze begroting geld in het Deltafonds gereserveerd voor zoetwatermaatregelen.

Nationaal Water Programma

- In december 2021 is publicatie van het Definitieve Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) voorzien.
- Voorafgaand aan publicatie vindt een zienswijzeprocedure van het Ontwerp-NWP plaats. De exacte planning is afhankelijk van de COVID-19-maatregelen.

Grote wateren

- Via de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) werken LNV en IenW samen met regionale overheden, maatschappelijke organisaties en marktpartijen aan deze ambitie. In 2021 wordt de concrete uitvoering van een aantal projecten in de eerste en tweede tranche van de PAGW voorbereid via verkenningen en planuitwerkingen.

Beleidsontwikkeling Integraal Riviermanagement

- In het programma Integraal Riviermanagement wordt in samenwerking met betrokken overheden beleid ontwikkeld voor de omgang met de rivieren tot 2050. De herijking van de voorkeursstrategie Rivieren van het Deltaprogramma wordt hierin meegenomen. Tevens komen concrete projecten in uitvoering.

Kennisprogramma Zeespiegelstijging

- Het Kennisprogramma Zeespiegelstijging heeft tot doel de onzekerheid over de consequenties van de zeespiegelstijging/ te reduceren. Het Kennisprogramma loopt tot 2025 en wordt ontwikkeld in samenwerking met de Deltacommissaris, de partners in het Deltaprogramma, kennisinstellingen en het bedrijfsleven.

9.4 Naar een circulaire economie

- Veel sectoren betrokken bij de transitie naar een circulaire economie worden door COVID-19 geraakt in hun bedrijfsvoering. De coronacrisis heeft een dalende vraag en afzet van recyclelaat tot gevolg, met name voor de kunststof- en textielrecyclingsector. Het legt ook de tekortkomingen in het – nog grotendeels lineaire – systeem bloot.
- Er is niet één (snelle) oplossing voor de problemen waar de kunststof- en textielsectoren mee worden geconfronteerd. Daarom zal dit ook in 2021 aandacht krijgen. Bij het weer groeien van onze economie na deze crisis is het van belang om dit op een robuuste en duurzame wijze te doen.
- Om de doelstellingen voor 2030 en 2050 daadwerkelijk te realiseren, is het noodzakelijk om de opbouw van de circulaire economie te stimuleren. Zo blijft een subsidieregeling voor mkb-ondernemers in een circulair ketensamenwerkingsverband ook in 2021 en 2022 open.
- De derde conferentie Circulaire economie in februari 2021 fungeert opnieuw als platform om de transitie te versnellen, kennisuitwisseling te faciliteren en nieuwe ketens te smeden.
- Mede met behulp van de regio-enveloppe kunnen regio's projecten in 2021 en verdere jaren uitvoeren.
- Daarnaast wordt de ondersteuning van circulaire wijken verkend.

46

Programma Nederland Circulair: transitieagenda's

- In het kader van het Rijksbrede Programma Nederland Circulair is de ambitie voor een circulaire economie verder geoperationaliseerd per transitieagenda: biomassa en voedsel, bouw, consumptiegoederen, kunststoffen en maakindustrie.
- In 2020 heeft het kabinet conform de aankondiging in het Klimaatakkoord en het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2019-2023 de hoofdlijnen van het duurzaamheidskader voor biomassa vastgesteld. In 2021 zal dit kader worden geïmplementeerd.
- Het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2019-2023 wordt ook in 2021 geactualiseerd. Het programma bevat activiteiten binnen de vijf transitieagenda's en de dwarsdoorsnijdende thema's.
- Om uitvoering te geven aan het Uitvoeringsprogramma is op de IenW-begroting in totaal voor de jaren 2021-2024 40 miljoen euro vrijgemaakt voor
 - stimulering van sociale en productinnovaties,
 - stimulering van kennisontwikkeling,
 - opschaling van (bijna-)marktrijpe technieken en voor

- uitvoeringskosten van de onderdelen van IenW binnen het programma Circulaire Economie, waaronder het Versnellingshuis, monitoring en communicatie.
- In het kader van Urgenda is in 2021 op de begroting 7,5 miljoen euro beschikbaar voor circulaire maatregelen in de GWW-sector en 1 miljoen euro voor (de communicatie rond) een retourpremie op koel- en vrieskasten.
- Daarnaast wordt in 2021 via de Klimaatenvolp van het kabinet 10 miljoen euro beschikbaar gesteld voor het realiseren van circulaire projecten die tegelijk tot reductie van de CO₂-uitstoot leiden.
- Voor het tegengaan van microplastics is 10 miljoen euro beschikbaar gesteld uit de Enveloppe Natuur en waterkwaliteit voor de periode 2018-2021.
- Het PBL zal in samenwerking met een groot aantal kennisinstellingen de komende jaren de resultaten monitoren. Begin 2021 wordt de eerste integrale CE-rapportage (ICER) verwacht.

Verpakkingen en plastic

Nederland wil de verspreiding van kleine plastic deeltjes in het oppervlaktewater en/of de zee (plastic soep) tegengaan en de aanwezigheid van kleine plastic flesjes in zwerfafval voorkomen.

- Daarom wordt per 1 juli 2021 statiegeld ingevoerd voor kleine plastic flesjes.
- Voor blikjes wordt een vergelijkbare aanpak gevolgd zoals eerder bij de kleine plastic flesjes. Als de doelen van 70-90 procent minder blikjes in het zwerfafval en 90 procent recycling van blikjes in het najaar van 2021 niet zijn gerealiseerd, wordt medio 2022 ook op blikjes statiegeld ingevoerd.

Kleding en textiel

- In het voorjaar van 2021 wordt een voorstel voor uitgebreide producentenverantwoordelijkheid voor textiel gedaan.
- Daarnaast worden effectieve gedragsinterventies onderzocht en wordt er gewerkt aan een Denim Deal. De Tweede Kamer ontvangt in het voorjaar van 2021 de eerste voortgangsrapportage.

47

9.5 Een veilige, schone en gezonde leefomgeving

Waterkwaliteit

- In 2021 wordt de tweede tranche van het KRW Verbeterprogramma (2016-2021) afgerond en de voorbereidingen voor de 3e tranche (2022-2027) zijn gestart. Met de uitvoering van dit programma moet de inrichting van de Rijkswateren voldoen aan de eisen van de richtlijn.
- Vanwege COVID-19 is de regionale besluitvorming vertraagd. In maart 2021, drie maanden later dan eerder gepland, start zes maanden inspraak op de ontwerp-stroomgebiedbeheerplannen als onderdeel van het Nationaal Waterprogramma.
- De definitieve plannen worden in het eerste kwartaal van 2022 vastgesteld.
- Met de Delta-aanpak Waterkwaliteit wordt een extra impuls gegeven aan het realiseren van de doelen van de KRW. Op basis van de evaluatie van de aansturing via de bestuurlijke versnellingsstafels wordt het vervolg in 2021 bepaald.
- Vanuit de Delta-aanpak wordt ingezet op de impuls van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. De eerste stap is de uitwerking van de wateropgave (waterkwaliteit, -kwantiteit en zoetwater). In 2021 wordt de vertaalslag gemaakt naar gebieds- en sectorgerichte maatregelpakketten. Voor het stimuleren van de toepassing van maatregelen bij agrariërs is 38,8 miljoen euro extra gereserveerd voor de periode 2020 tot en met 2027.

- De aanpak van opkomende stoffen en medicijnresten in water richt zich in 2021 op een impuls voor vergunningverlening, en verbeteren zuivering.

Luchtkwaliteit

- Op basis van het advies van de Taskforce versnelling innovatieproces zullen stappen worden gezet om de resultaten van maatregelen die veehouderijbedrijven nemen om de emissies van ammoniak, geur en fijnstof te reduceren te kunnen borgen met metingen op bedrijfsniveau.
- Eind 2020 wordt de uitvoeringsagenda van het Schone Lucht Akkoord gepresenteerd en in 2021 vindt monitoring plaats met de gezondheidsindicator.

Geurhinder veehouderijsector

Geurhinder vormt een probleem in een aantal gebieden waar veel veehouderij geconcentreerd is. In 2021 verwacht lenW de chemisch-analytische methode om geur te meten praktisch toepasbaar te hebben gemaakt en daarmee bij te dragen aan het ontwikkelen van sensoren voor het meten van geur.

10 Economische Zaken en Klimaat

Het jaar 2021 zal voor EZK grotendeels in het teken staan van het herstellen van de gevolgen van de coronacrisis. EZK werkt aan de hervatting van de groei, in lijn met de Groeistrategie van het kabinet. De belangrijkste maatregelen en beleidsvoornemens voor gemeente, stad en regio zijn hieronder opgesomd.

10.1 Economisch beeld en uitdagingen voor EZK

Groeistrategie

Om te borgen dat in de toekomst niet alleen de collectieve voorzieningen veilig worden gesteld, maar ook bestedingsruimte voor huishoudens wordt gecreëerd, heeft EZK de Groeistrategie ontwikkeld om op de lange termijn het verdienvermogen van Nederland te versterken.

De Groeistrategie is gericht op zes fundamentele gebieden:

- het **opleiden van mensen** in het onderwijs en gedurende hun werkzame leven,
- het bevorderen van **arbeidsparticipatie**,
- het versterken van **onderzoeks- en innovatie-ecosystemen**,
- het verbeteren van **bereikbaarheid** en
- het benutten van de **klimaat- en energietransitie** en
- de **transities naar een circulaire economie en kringlooplandbouw** die vragen om baanbrekende vernieuwingen in alle sectoren van de Nederlandse economie.

Economische gevolgen van de coronacrisis

Ondanks de sterke uitgangspositie voor de coronacrisis, worden zo goed als alle sectoren direct (door bijvoorbeeld gedwongen sluitingen) of indirect (door het wegvallen van vertrouwen en vraag) geraakt. Het CPB verwacht in het basisscenario een krimp van 5,0 procent in 2020, gevolgd door een onvolledig herstel van 3,5 procent in 2021.

- Het kabinet heeft besloten de **overbruggingsmaatregelen te verlengen** en specifieker te richten, en als de situatie het toelaat ze daarna geleidelijk af te bouwen.
- Daarnaast werkt het kabinet zoals aangekondigd in de Miljoenennota van 2019 ook aan de oprichting van het **Nationaal Groeifonds**.
- Verder onderzoekt het kabinet de mogelijkheden om ondernemers in zwaar weer te ondersteunen in hun zoektocht naar **private oplossingen** om een faillissement af te wenden.
- Waar het gaat om verduurzaming, streeft het kabinet naar een **Europese doelstelling van een reductie van broeikasgassen van 55 procent in 2030 ten opzichte van 1990**
- Het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid van EZK benut de innovatiekracht van de topsectoren om belangrijke bijdragen te leveren aan het vermarkten van vernieuwingen en het aanpakken van sociale en maatschappelijke vraagstukken.

10.2 Ondernemend Nederland

Vestigings- en investeringsklimaat

- **Versterking van de samenwerking met (regionale) partijen** is cruciaal om samen uit de crisis te kunnen komen. Dit krijgt bijvoorbeeld vorm via de Samenwerkingsagenda Rijk-Regio, de Regiodeals en de MKB-deals.
- Ook blijft EZK zich inzetten voor een goed werkende **mkb-financieringsmarkt** en voldoende geschikt menselijk kapitaal via de human capital agenda ICT.

Innovatie

- Uit de recente beleidsdoorlichting blijkt dat de instrumenten die zich direct richten op het stimuleren van innovatie (zoals innovatiekrediet en WBSO), en ook de kapitaalmarktinstrumenten (waaronder SEED, Micro-financiering, Groeifaciliteit, BMKB) doeltreffend zijn en leiden tot meer innovatie. Dat geldt ook voor het beleid gericht op publiek-private onderzoekssamenwerking (PPS, zoals TKI's).
- Daarnaast wordt innovatie bevorderd met specifiek beleid, zoals het **Missiegedreven Topsectoren en Innovatiebeleid**. Het doel van dit beleid is het koppelen van maatschappelijke missies aan verdienvermogen. Om na de coronacrisis snel te kunnen herstellen en op belangrijke gebieden een wereldspeler te blijven of te worden, zet EZK door op de weg van de gekozen maatschappelijke thema's.

Start- en scale-up beleid

- Als gevolg van de toenemende onzekerheid door uitbraak van het coronavirus trekken investeerders zich momenteel terug. Hierdoor nemen financieringsmogelijkheden voor start- en scale-ups verder af. Daarom ondersteunt het kabinet niet-bancaire financiers om **beschikbaarheid van financiering uit Nederland voor start en scale-ups te vergroten**.
- Ook wordt door de oprichting van een **nationale-scale up faciliteit** doorgroeimogelijkheden gestimuleerd door investeringen in het eigen vermogen.
- Daarnaast zet het kabinet in samenwerking met de provincies in op versterking van het fondsvermogen van de **Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen** (ROM's). Hierdoor kunnen ROM's het eigen vermogen van start-ups en mkb-bedrijven versterken, door bijvoorbeeld het converteren van corona-overbruggingsleningen in eigen vermogen.

50

Digitalisering

In de tweede update van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie, die op 25 juni 2020 aan de Kamer is verzonden, heeft EZK in samenwerking met BZK en J&V uiteengezet hoe digitalisering maximaal kan bijdragen aan economische groei, innovatie en de aanpak van maatschappelijke uitdagingen, inclusief economisch herstel.

- Voor EZK ligt de focus de komende periode op **opschaling, datadeling, artificiële intelligentie, digitale connectiviteit en cyberweerbaarheid**.
- De **versnelling van de digitalisering van het mkb** heeft specifiek de aandacht.
- De scope van de digitaliseringsstrategie wordt bovendien vergroot met een verkenning naar de **bijdrage van digitalisering aan het thema duurzaamheid**.
- Om ketens wendbaarder en weerbaarder te maken, wordt het EZK-beleid gericht op **smart industry** voortgezet en geïntensiveerd.
- EZK blijft in 2021 de **Smart Industry Implementatieagenda 2018-2021** ondersteunen, die is opgesteld om digitalisering van de industrie te versnellen, met steun aan 43 fieldlabs waar bedrijven en kennisinstellingen experimenteren met de nieuwste technologieën om te komen tot innovatieve oplossingen.
- EZK heeft de ambitie om Nederland een voorhoedepositie te bezorgen op het gebied van AI die waarde toevoegt voor mens, maatschappij en economie. In 2021 wordt daarom met de **Nederlandse AI-coalitie** verder gebouwd aan uitbreiding en versterking van het Nederlandse AI-ecosysteem. Die krijgt een startimpuls van 23,5 miljoen euro van het kabinet, voor onderzoek naar en het ontwikkelen van toepassingen.
- EZK zet in 2021 in op frequentieverdelingen voor mobiele communicatie en een 5G-innovatienetwerk.

Strategisch industriebeleid en economische veiligheid

De Nederlandse industrie is sterk internationaal verweven en levert een grote bijdrage aan onze welvaart. De coronacrisis heeft aangetoond dat de buitenlandse leveringsketens waar de Nederlandse maatschappij op vertrouwt soms kwetsbaar zijn.

- Om deze kwetsbaarheden te verminderen zal EZK in 2021 verder investeren in de strategische relaties met de Europese Commissie, lidstaten en stakeholders.
- Daarnaast zal EZK in 2021 intensief samenwerken met andere ministeries om kwetsbaarheid door internationale afhankelijkheden te verkleinen en tegelijkertijd nationale veiligheid te waarborgen.
- In samenwerking met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport werkt EZK aan verdere versterking van de productieketen in de farmaceutische sector en het innovatie-ecosysteem rondom de topsector 'Life Sciences and Health'.
- Verder zet EZK samen met het ministerie van Defensie in 2021, in lijn met de Defensie Industrie Strategie, in op het versterken en internationaal positioneren van een hoogwaardige en concurrerende defensie- en veiligheidgerelateerde industrie in Nederland.

Europese samenwerking

De uitdagingen waar Nederland voor staat, vragen steeds vaker om oplossingen op een schaal waarbij in elk geval Europees moet worden gedacht. Dat geldt ook voor de coronacrisis.

- De Europese Commissie heeft op 11 december 2019 de **European Green Deal** gepresenteerd. EZK zal zich inzetten om samen met de kopgroep van andere lidstaten te werken aan een strategie voor een kosteneffectieve en maatschappelijk haalbare ophoging van het 2030-doel naar 55 procent en om in een mondiale context samen te werken om het momentum
- Uiteraard blijft EZK zich inzetten om de schade van Brexit voor de Nederlandse reële economie zoveel mogelijk te beperken. De ambitie van de EU en Nederland is om op 1 januari 2021 een nieuw partnerschap met het Verenigd Koninkrijk in werking te laten treden, met daarin het voor Nederland uiterst belangrijke pakket aan afspraken over de economische relatie met het Verenigd Koninkrijk naar de klimaatconferentie in Glasgow (COP26) te behouden.

51

10.3 Duurzaam Nederland

EZK kiest voor een realistische en ambitieuze groeistrategie om de transitie op het gebied van een duurzame en klimaatneutrale economie te bewerkstelligen.

Samen met andere departementen zet EZK zich ervoor in om te komen tot 49 procent broeikasgasreductie in 2030 en in Europees verband op een reductie van 55 procent aan te sturen, zoals vastgelegd in het Klimaatakkoord.

Verduurzaming van de industrie

- EZK heeft in 2020 zijn visie gepubliceerd op verduurzaming van de **basisindustrie voor 2050**.
- Om het potentieel op het gebied van waterstof te benutten, heeft EZK een ambitieus **waterstofprogramma** aangekondigd met een gefaseerde aanpak gericht op kostenreductie en innovatie.
- Een andere belangrijke pijler die binnen de verduurzaming van de industrie bijdraagt aan de CO₂-reductie is de toepassing van **afvang en opslag van CO₂ (CCS)**. EZK zet in 2021 in op verdere realisatie van CCS-projecten middels een programmatische aanpak gericht op

onderzoek en innovatie, internationale samenwerking, kennisuitwisseling en het aanpassen van wet- en regelgeving waar dat nodig is.

- Daarnaast zet EZK in op stimuleren en bekrijzen om de ambitieuze klimaatambities te behalen, en tegelijkertijd te waarborgen dat Nederland aantrekkelijk blijft als vestigingsland voor de energie-intensieve industrie.
- Dit gebeurt bijvoorbeeld via de introductie van een **CO₂-heffing** en het verbreden van huidige stimuleringsregelingen.
- Zo wordt de huidige SDE+ verbreed naar **SDE++**, waarmee naast hernieuwbare energieproductie ook industriële CO₂-reducerende technieken worden gestimuleerd.
- Ook zijn de innovatieregelingen voor de industrie aangepast, waaronder de TSE industrie en de GoChem regeling voor het mkb in de chemie. Beide regelingen bieden subsidie voor kleinere toegepaste onderzoeksprojecten voor met name het mkb.
- De Taskforce Infrastructuur Klimaatakkoord Industrie (TIKI) heeft op 13 mei 2020 haar rapport aangeboden aan de Minister van EZK. Na de zomer volgt de kabinetsreactie.

Gaswinning Groningen

Om verdere aardbevingen zoveel mogelijk te voorkomen, heeft het kabinet besloten de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk volledig te beëindigen, met inachtneming van de leveringszekerheid.

- Vanaf medio 2022 is het Groningenveld naar verwachting alleen nodig als reservemiddel voor koude momenten en verstoringen in het gassysteem. Teneinde dit doel te bereiken, wordt actief gestuurd op het terugdringen van de vraag naar laagcalorisch Groningengas en het vergroten van het aanbod van pseudo-Groningengas (hoogcalorisch gas gemengd met stikstof).
- Daarnaast brengt EZK de vraag naar laagcalorisch gas terug door de export naar Duitsland, België en Frankrijk af te bouwen en grootverbruikers van laagcalorisch gas te verplichten om hiervan af te schakelen.
- Het Instituut Mijnbouwschade Groningen is verantwoordelijk voor het afhandelen van de schadeclaims door onafhankelijk te besluiten over aanvragen tot vergoeding van schade. De uitvoering van de versterkingsoperatie is belegd bij de Nationaal Coördinator Groningen, die onderdeel is van BZK.

52

Energiewet

De energietransitie vraagt om aanpassingen in wet- en regelgeving. EZK wil daarom in 2021 het wetsvoorstel voor de Energiewet indienen bij de Tweede Kamer.

11 Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) werkt aan een duurzame productie van voedsel in verbinding met de natuur. Met de Visie Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en verbonden en het daaropvolgend Realisatieplan is een integrale en meerjarige aanpak in gang gezet. Om de ambities te kunnen realiseren is het belangrijk om in 2021 en de daaropvolgende jaren koers te houden. LNV werkt hiervoor samen met veel andere organisaties. Vaak gebeurt dat in regionaal verband, zodat goed aangesloten kan worden op de omstandigheden in een gebied.

De Green Deal van de Europese Commissie (EC), in het bijzonder de Farm-to-Fork mededeling en biodiversiteitsstrategie, bevestigt het belang van verduurzaming van de voedselproductie en versterking van de natuur. In nationaal beleid wordt hier op geanticipeerd.

De veranderingen waar Nederland voor gesteld staan zijn ingrijpend en vragen veel van ons allen, in het bijzonder van boeren, tuinders en vissers. De stikstofcrisis heeft laten zien dat er onder agrarisch ondernemers onrust en onzekerheid is over de toekomst. De omstandigheden waaronder zij moeten ondernemen zijn uitdagend. LNV wil, juist onder deze omstandigheden, een betrouwbare partner zijn. Door duidelijkheid en houvast te bieden. Samen met boeren, tuinders en vissers geeft LNV in 2021 invulling aan een concreet, duurzaam perspectief voor de Nederlandse landbouw.

11.1 Duurzaam perspectief voor de Nederlandse landbouw

53

Versterken agrarisch ondernemerschap

In het najaar van 2020 stuurt LNV een wetsvoorstel naar de Tweede Kamer om een aantal oneerlijke handelspraktijken te verbieden.

- Met banken en andere financiers verkent LNV in 2021 verder hoe zij door middel van duurzame agrofinanciering de verduurzamingsomslag naar kringlooplandbouw kunnen bevorderen. Het Vermogensversterkend Krediet (VVK) voor jonge boeren en het nog uit te werken Omschakelfonds worden bij deze verkenning betrokken.
- Met het nieuwe pachtbeleid versterkt LNV de positie van (jonge) boeren, zodat zij zich meer kunnen toeleggen op verbetering van de kwaliteit van de bodem en een duurzame bedrijfsvoering. De consultatie voor het wetsvoorstel voor het nieuwe pachtbeleid start in de eerste helft van 2021.

Verduurzaming veehouderij

- In 2021 werkt LNV, samen met ondernemers, een langetermijnperspectief uit over de verhouding van de veehouderij tot de natuur.
- In 2021 wordt de innovatie- en investeringsregeling voor brongerichte emissiebeperkende innovaties voor stallen tweemaal opengesteld. Deze subsidie draagt bij aan zowel de reductie van emissies als de verbetering van het welzijn van dieren.
- Ook komt LNV in 2021 met een generieke beëindigingsregeling voor veehouderijsectoren, die nog nader uitgewerkt wordt.
- Voor de aanpak stikstofreductie worden de mogelijkheden verkend voor het verder op gang brengen van toestemmingsverlening voor economische activiteiten, ook binnen de agrarische sector.

- Met de melkveesector maakt LNV afspraken over weidegang.
- De Subsidieregeling sanering varkenshouderij wordt in 2021 voor een belangrijk deel afgerond.
- Met agrarische onderwijsinstellingen maakt LNV in 2021 afspraken over het vergroten van de kennis van studenten over duurzame dierlijke productie en afzet.

Beheer landbouwbodems

- In 2021 zet LNV het Nationaal Programma Landbouwbodems voort langs vier sporen:
 - kennisontwikkeling en -verspreiding,
 - beleidsimpulsen voor duurzaam bodembeheer,
 - innovatieopgaven in de agroketen en
 - versterking van regionale initiatieven.
- Met de voortzetting van het Actieprogramma Klimaatadaptatie Landbouw geeft LNV, samen met andere partijen, invulling aan de verbetering van het water- en bodemsysteem en de ontwikkeling van robuuste rassen en teeltsystemen.
- De Veenweidestrategie geeft richting aan de manier waarop de impact van veenbodems op het klimaat wordt verminderd. Met middelen uit het Klimaatakkoord worden boeren in 2021 verder geholpen om over te stappen naar minder intensieve vormen van landgebruik, zoals andere teelten en toepassing van (drainage)technieken. Boeren die hun bedrijf vrijwillig willen beëindigen of verplaatsen worden hierbij door LNV ondersteund.

Gewasbeschermingsmiddelen en weerbare planten en teeltsystemen

- Met de uitvoering van de Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 werkt LNV aan een substantiële verlaging van de behoefte aan gewasbeschermingsmiddelen, waardoor er nagenoeg geen emissies zijn naar het milieu en residuen op producten.
- LNV financiert in 2021 onderzoek naar en toepassing van innovatieve teeltsystemen.

54

Verduurzaming glastuinbouw

- Aan de hand van de afspraken in het Klimaatakkoord werkt LNV in 2021, samen met de sector, ketenpartijen en de greenports verder aan de aanpak voor een klimaatneutrale glastuinbouwsector in 2040.
- Uitvoering wordt gegeven aan het innovatie- en actieprogramma Kas als Energiebron.
- Als onderdeel van de uitvoering van het Urgendavonnis zijn middelen gereserveerd voor een subsidieregeling voor het stimuleren van de toepassing van LED-verlichting in de glastuinbouw.

Aanpak droogte

- LNV werkt aan een klimaatadaptieve landbouw en natuur die beter op perioden van droogte zijn toegerust.
- LNV stimuleert zuiniger watergebruik, klimaatadaptieve teelten, duurzame regionale bodem- en watersystemen en handelingsperspectieven voor boeren en natuurbeheerders.
- Bij waterverdelingsbeslissingen verstrekt LNV actuele informatie aan waterbeheerders over de waterbehoefte van gewassen.

11.2 Missiegedreven kennis- en innovatiebeleid

- High Tech, biotechnologie en veredeling bieden nieuwe mogelijkheden. In 2021 gaat in het bijzonder aandacht uit naar de valorisatie en implementatie van kennis en praktijkgerichte

innovaties, onder andere via groene onderwijsinstellingen en het opstarten van Living Labs en Communities of Practice.

- In vervolg op de Digitaliseringsvisie verbetert LNV in 2021 de data-infrastructuur op het gebied van landbouw en voedsel.

11.3 Waardering voor voedsel

- LNV ondersteunt de Taskforce Korte Ketens en zet zich in voor het verder bevorderen van de waardering voor en afzet van Nederlandse streek- en regioproducten.
- LNV en de NVWA ondersteunen kleinschalig opererende producenten van streekeigen, regiogebonden producten bij vraagstukken over voedselveiligheid.

De EC beoogt in haar Farm to Fork-mededeling de voedselverspilling in 2030 te halveren. Nederland onderschrijft deze doelstelling en wil internationaal koploper zijn in het verminderen van voedselverspilling. Het doel is om in 2030 1 miljoen ton grondstoffen binnen de voedselketen te houden of een hoogwaardigere bestemming te geven.

- Met de Stichting Samen Tegen Voedselverspilling geeft LNV in 2021 uitvoering aan de nationale agenda tegen voedselverspilling.
- In navolging van de retail wordt ook voor andere partijen in de voedselketen inzichtelijk gemaakt wat hun aandeel in de verspilling van voedsel is en wat de mogelijkheden zijn om dat te verminderen.
- Belemmeringen die het bedrijfsleven ervaart in de aanpak van voedselverspilling worden aangepakt. In 2021 gaat de foodybag campagne bij restaurants van start.
- LNV start een meerjarig programma om verschillende toepassingsmogelijkheden van de true cost/true price-systematiek in de praktijk te toetsen.
- De kennis- en innovatieprogramma's Jong Leren Eten en Duurzaam Door zijn in 2021 gericht op het bevorderen van een gezonde leefstijl en voeding van jongeren.

55

11.4 Versterking natuur en biodiversiteit

Mede dankzij het natuurbeleid is de achteruitgang in biodiversiteit in natuurgebieden de afgelopen jaren gestabiliseerd. Tegelijk neemt de biodiversiteit in het agrarisch gebied nog steeds af en veroorzaakt een te hoge stikstofdepositie schade aan kwetsbare natuurgebieden.

Programma Natuur

Binnen het programma Natuur zet LNV zich, samen met de provincies, in voor het verminderen van de negatieve gevolgen van overmatige stikstofdepositie en het verbeteren van de natuur en biodiversiteit. Voor natuur komen in dit verband vanaf 2021 tot en met 2030 substantieel extra middelen beschikbaar, oplopend tot jaarlijks 300 miljoen euro (totaal 2,85 miljard euro).

Natuurinclusieve maatschappij en economie

- Als partner van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel start LNV in 2021 onderzoeken en regionale gebiedsinitiatieven om natuurinclusieve landbouw te versterken.
- LNV stimuleert het natuurinclusief maken van ook andere ruimtelijke en economische functies, zoals de bouw en de realisatie van de energietransitie.
- LNV zet zich in 2021 in voor de oprichting van een internationale Taskforce Nature-related Financial Disclosure (TNFD), die als doel heeft een raamwerk te maken om meer inzicht te verkrijgen in de financiële risico's door het verlies van biodiversiteit.

Uitbreiding natuur- en bosareaal en Nationale Parken

Voor de ontwikkeling van natuur en biodiversiteit, maar ook voor doelstellingen op het gebied van klimaat en recreatie, is het belangrijk om het natuur- en bosareaal uit te breiden en de vitaliteit en diversiteit van de gebieden te vergroten. De strategie die LNV hiervoor, samen met de provincies, heeft opgesteld wordt in 2021 uitgevoerd.

11.5 Visserij in balans met de natuur

- Samen met visserijorganisaties werkt LNV aan een transitie naar betere verdienmodellen voor een kleinere, meer duurzame visserijvloot die minder bodemberoering, minder bijvangsten en minder emissies veroorzaakt.
- Nieuwe windparken worden natuurinclusief gebouwd. Om daarbij de kansen voor voedsel en natuur te concretiseren start LNV in 2021, samen met andere partijen, een verkenning naar een duurzame blauwe economie op de Noordzee.

11.6 Structurele aanpak stikstofproblematiek

56

- Voor de invulling en uitvoering van de aanpak van stikstof is een programma directoraat-generaal stikstof ingesteld, dat nauw samenwerkt met de andere organisatieonderdelen van LNV die werken aan stikstofgerelateerde opgaven in de veehouderij en natuurontwikkeling.
- Daarnaast werkt het programma directoraat-generaal samen met andere departementen, provincies, waterschappen en gemeenten, ook om effectief vorm te geven aan de gebiedsgerichte aanpak.
- Het kabinet heeft zich ten doel gesteld om in 2030 op ten minste 50 procent van de hectares met stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden de stikstofdepositie onder de kritische depositiewaarden te brengen.
- Hiervoor is een pakket met stikstofreducerende bronmaatregelen en maatregelen voor natuurbehoud opgesteld, dat in 2021 en ook daarna verder in uitvoering komt.
- Het streven is de structurele aanpak stikstof begin 2021 wettelijk te verankeren.
- Naar aanleiding van het eindrapport van het Adviescollege Stikstofproblematiek zal de doelstelling voor stikstofreductie daarin als resultaatsverplichting worden opgenomen.
- Ook zal naar aanleiding van het eindrapport onderzoek gedaan worden naar een vrijstelling voor de bouw met als doel om de toestemmingsverlening voor bouwactiviteiten tijdens de bouwfase te vereenvoudigen.
- In 2021 wil LNV monitorings- en bijsturingssystematiek operationeel hebben om te kunnen bepalen of met de uitvoering van de maatregelen de doelen worden behaald en waar mogelijk bijstelling nodig is.
- Er worden mogelijkheden van een regionale drempelwaarde onderzocht, evenals mogelijke regelingen voor het verlesen van stikstofrechten en het extern salderen geëvalueerd.

11.7 Versterken samenwerking met regio's

Regio Deals

In 2021 komt de volledige portefeuille van 30 Regio Deals uit de eerste, tweede en derde tranche verder tot uitvoering.

Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland

Het interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland heeft als doel om samen met Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen een toekomstbestendig landelijk gebied te realiseren. In 2021 wordt in het programma verder samengewerkt aan het uitvoeren van de voorstellen van regio's. Ook wordt het programma in 2021 geëvalueerd.

12 Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Nederland stond er begin 2020 relatief gunstig voor, en dat blijkt ook uit de cijfers. De werkloosheid lag in februari 2020 met 2,9 procent op een historisch laag niveau, de koopkracht trok aan en de staatsschuld was relatief laag. Maar toen het coronavirus ons land binnen kwam, werd al snel duidelijk dat het virus niet alleen tot een gezondheids crisis, maar ook tot een economische crisis zou leiden. Om banen en inkomens zo veel mogelijk te behouden, heeft het kabinet snel en fors ingegrepen. Ruim 3 miljoen werkenden zijn in de eerste maanden door de overheid ondersteund via de Noodmaatregel ter Overbrugging van Werkgelegenheid (NOW) en de Tijdelijke ondersteuningsmaatregel voor zelfstandig ondernemers (Tozo). Met grote inzet van UWV en gemeenten zijn er twee noodpakketten ontworpen en uitgevoerd, zodat zoveel mogelijk werk behouden kon blijven en om inkomensondersteuning te bieden aan mensen die hun inkomen door de crisis plotsklaps zagen wegvallen.

De verwachting is dat Nederland komend jaar te maken zal hebben met een veranderende economie: gedeeltelijk herstel en een oplopende werkloosheid. Het CPB verwacht dat de economie in **2021 groeit met 3,5 procent**, na een verwachte **krimp van 5 procent in 2020**. Het werkloosheidspercentage loopt in de raming van het CPB in 2021 verder op naar 5,9 procent van de beroepsbevolking.

12.1 Beleidsprioriteit 1: het stimuleren van zekerheid en het verbeteren van de werking van de arbeidsmarkt

58

De situatie op de arbeidsmarkt is in 2020 snel verslechterd. Begin dit jaar was er nog sprake van grote krapte. In het voorjaar veranderde de situatie op de arbeidsmarkt ineens snel doordat het coronavirus uitbrak. Het kabinet was genoodzaakt maatregelen te nemen om het virus onder controle te krijgen. In eerste instantie vertaalde de nieuwe situatie zich niet direct in hogere werkloosheid, mede vanwege de noodpakketten om banen te behouden, maar wellicht ook omdat mensen die hun baan verloren en andere werkzoekenden zich tijdelijk terugtrokken van de arbeidsmarkt. Inmiddels is goed zichtbaar dat de effecten op de arbeidsmarkt groot zijn.

Het aantal werkenden is gedaald van 9,1 miljoen mensen in februari 2020 naar **8,9 miljoen mensen in juli**. De werkloosheid is tussen februari en juli gestegen met bijna 150.000 personen. Dat is een stijging van meer dan 50 procent. Het werkloosheidspercentage bedraagt in juli 4,5 procent. Het CPB verwacht dat het werkloosheidspercentage nog verder oploopt naar 5,9 procent van de beroepsbevolking in 2021, ofwel 550.000 mensen.

- Het kabinet heeft de **NOW en Tozo verlengd tot 1 juli 2021**, zodat werkgelegenheid en bedrijvigheid zoveel mogelijk behouden blijven.
- Onderdelen van het pakket zijn een goede begeleiding van werk(loosheid) naar werk, bij- en omscholing, de aanpak van jeugdwerkloosheid en de bestrijding van armoede en schulden. Hiervoor reserveert het kabinet over de jaren 2020-2024 cumulatief ongeveer 1,4 miljard euro.
- Het kabinet streeft ernaar om begin 2021 een **uitgewerkt voorstel AOV ZZP** naar de Tweede Kamer te verzenden. Deze maatregelen dragen bij aan het verkleinen van verschillen tussen vast en flexibel werk en aan een beter vangnet voor alle werkenden.
- In aanvulling op de eerder aangekondigde maatregelen heeft het kabinet besloten om de **zelfstandigenaftrek** met ingang van 2021 versneld af te bouwen. In 2021 worden zelfstandigen gecompenseerd via een verhoging van de arbeidskorting en een verlaging van het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting.

- Ook is er in 2021 weer circa 50 miljoen euro beschikbaar vanuit de **SLIM-regeling**, waarmee werkgevers in het mkb, maar ook grotere werkgevers in de sectoren horeca, de landbouw en de recreatie, worden gestimuleerd om te investeren in de ontwikkeling van werkenden. Het meerjarig programma voor LLO loopt ook in 2021 door.
- Om te komen tot een duurzaam houdbaar pensioenstelsel gaat het kabinet in 2021 de **vernieuwing van het aanvullend pensioenstelsel** uitwerken in wetgeving. Het kabinet streeft ernaar deze wetgeving op 1 januari 2022 in werking te laten treden.
- Het kabinet stelt 1 miljard euro beschikbaar in de periode 2021 tot en met 2024 voor het faciliteren van **sectorale maatwerkafspraken rondom duurzame inzetbaarheid, langer doorwerken en eerder uittreden**.
- Na uitbreiding van het verlof voor partners naar vijf dagen direct na de geboorte op 1 januari 2019, en vijf weken in het eerste half jaar vanaf 1 juli 2020 (middels de Wet Invoering Extra Geboorteverlof), neemt het kabinet een derde stap. Het kabinet voert **9 weken deels betaald ouderschapsverlof** in. De maatregel zal per augustus 2022 ingaan.
- In 2021 wordt verder gewerkt aan de **maatschappelijke beweging aanpak burn-out**, waarbij tevens de hernieuwde aandacht voor thuiswerken en de consequenties daarvan voor de vitaliteit en het welbevinden van werkenden worden betrokken.

12.2 Beleidsprioriteit 2: mensen ondersteunen om naar vermogen mee te doen in de samenleving

- Voor mensen met een beperking is het kabinet aan de slag gegaan met de aanpak Het Breed Offensief. **Het Breed Offensief** maakt het voor werkgevers eenvoudiger om mensen met een beperking in dienst te nemen en biedt mogelijkheden voor ondersteuning op maat. Voor 2020 en 2021 heeft de regering in totaal 53 miljoen euro vrijgemaakt.
- Ook is er 40 miljoen euro structureel beschikbaar gesteld voor de nieuwe vrijlating van arbeidsinkomsten voor mensen die in deeltijd met loonkostensubsidie werken.
- Op termijn (tot 2026) moeten 125.000 extra werkplekken voor mensen met beperkingen zijn gerealiseerd.
- Verder is er ruimte om in de structurele situatie 30.000 beschutte werkplekken te realiseren.
- Het moet voor mensen met een beperking makkelijker worden om (meer) te gaan werken. Met het project **Simpel Switchen** worden drempels weggenomen om te gaan werken. Gemeenten zijn bij uitstek de partij om mensen hierin te ondersteunen en een brug te zijn tussen bijvoorbeeld participatie, (jeugd)zorg en schuldhulpverlening.
- Op 1 januari 2021 wordt het Besluit SUWI aangepast zodat werkgevers en werkzoekenden elkaar makkelijker kunnen vinden en meer mensen (duurzaam) aan het werk geholpen kunnen worden.
- In 2021 volgt de eerste brief over de voortgang van de ambities kinderarmoede en een evaluatie van de bestuurlijke afspraken met de VNG over de **bestrijding van kinderarmoede**.
- Samen met gemeenten en maatschappelijke organisaties streeft het kabinet ernaar dat **mensen die het financieel moeilijk hebben niet nog verder in de (financiële) problemen terechtkomen als gevolg van het coronavirus**. Zo zijn er maatregelen gericht op behoud van werkgelegenheid en het voorkomen van schulden. Gemeenten hebben tijdelijk de ruimte om af te wijken van de vier weken zoektermijn in de Participatiewet zodat maatwerk voor jongeren die hun baan verliezen mogelijk is. In het aanvullende sociale pakket zijn middelen beschikbaar gesteld via een Waarborgfonds om mensen met problematische schulden te ondersteunen.

- Zowel de wijziging van de **Wet gemeentelijke schuldhulpverlening**, waarmee het vroegtijdig signaleren van schuldenproblematiek een wettelijke basis krijgt, als de **Wet vereenvoudiging beslagvrije voet** zullen op 1 januari 2021 in werking treden.
- De parlementaire behandeling van de wetgeving gericht op verbreding van het beslagregister (wetsvoorstel stroomlijning keten voor derdenbeslag) zal in 2021 plaatsvinden.
- Om bestaande en nieuwe risicogroepen als gevolg van het coronavirus niet (verder) in armoede- en schuldenproblematiek terecht te laten komen, zijn in de zomer van 2020 ronde tafels georganiseerd. De resultaten van deze (online) bijeenkomsten met tientallen betrokkenen worden in het najaar 2020 naar de Tweede Kamer gestuurd.
- In het **nieuwe inburgeringsstelsel** dat op 1 juli 2021 in werking treedt zorgen gemeenten ervoor dat nieuwkomers zo snel mogelijk de Nederlandse taal leren en meedoen, het liefst via betaald werk. Voor de invoering van het stelsel ontvangen gemeenten eenmalig 36,5 miljoen euro. Voor hun rol in het nieuwe stelsel is structureel 35,2 miljoen euro extra beschikbaar gemaakt, naast de 70 miljoen euro die in het regeerakkoord beschikbaar is gesteld.
- Tot en met 2021 wordt in acht pilots onderzocht 'wat werkt' om de arbeidsmarktpositie en -participatie van mensen met een niet-westerse migratieachtergrond te verbeteren. Vanaf 2021 wordt aanvullende monitoring ingezet om veranderingen in de arbeidsmarktpositie en -participatie van mensen met een niet-westerse migratieachtergrond te meten.
- Met een versterkte inzet op preventie bevordert het kabinet samenleven in een steeds grotere diversiteit. In de **weerbaarheidsagenda** die later dit jaar naar de Tweede Kamer wordt verzonden wordt uiteengezet hoe het ministerie samen met gemeenten, gemeenschappen en professionals de samenleving wil versterken.

12.3 Beleidsprioriteit 3: Het verbeteren van de uitvoering en handhaving

- In het najaar 2020 volgt een kabinetsreactie op het rapport met de '**Werkagenda voor de uitvoering**'. Belangrijke onderdelen zijn verbeterde digitale toegang, eenvoudigere wetten en regels, dienstverlening op maat en een herwaardering van de uitvoering.
- Vooruitlopend op de uitkomsten van WAU **investeert het kabinet 100 miljoen euro in UWV, SVB en BKWI vanaf 2022 in knelpunten op het gebied van ICT, handhaving en dienstverlening**.
- Het kabinet beziet de komende tijd samen met het UWV hoe de **dienstverlening aan werklozen** optimaal kan worden vormgegeven binnen de huidige arbeidsmarktsituatie.

13 Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Zolang het coronavirus onder ons is, zet VWS alles op alles om de verspreiding van het virus te beheersen. Het dashboard coronavirus helpt om tijdig lokale brandhaarden te signaleren, analyseren en gericht in te grijpen, lokaal als het kan, nationaal als het moet.

- Om onze dankbaarheid en waardering uit te drukken voor de zorgmedewerkers, heeft het kabinet besloten tot een **bonus** van netto duizend euro in 2020 en van netto vijfhonderd euro in 2021.
- Daarnaast blijft het kabinet zich inzetten om mensen aan te trekken, te motiveren en te behouden voor de zorg. Voor het **aantrekkelijker maken van werken in de zorg** wordt structureel 130 miljoen uitgetrokken.
- Flexibel en/of extra personeel kunnen inzetten is van groot belang. Het initiatief **Extra handen voor de zorg** is een voorbeeld van hoe dit in de afgelopen periode is opgepakt. Mensen die niet meer werkzaam waren in de zorg hebben zich weer gemeld en konden aan de slag, maar ook de belangstelling en erkenning van het beroep is door de coronacrisis toegenomen. Dit moet worden vastgehouden.
- Met verzekeraars en andere financiers werkt het ministerie aan het vastleggen van digitale zorg in de contractering van zorg. In 2021 wordt de **kaderwet elektronische gegevensuitwisseling in de zorg** aangeboden aan het parlement.

13.1 Preventie en publieke gezondheid

- Afgelopen jaren heeft het kabinet stappen gezet om de leefstijl van mensen te verbeteren. Dat er groot draagvlak voor is in de samenleving laat het **Nationaal Preventieakkoord** zien. Ruim 70 partijen hebben samen ambities geformuleerd en er worden meer dan 200 acties uitgevoerd om roken, problematisch alcoholgebruik en overgewicht terug te dringen.
- Het kabinet streeft met betrokken partijen **naar een rookvrije generatie**. In 2021 treden meerdere maatregelen in werking die in het Nationaal Preventieakkoord zijn afgesproken.
 - Voor de aanpak van roken mag er bijvoorbeeld per 1 januari 2021 in speciaalzaken geen reclame meer worden gemaakt en is gevelreclame evenmin toegestaan.
 - Het uitstalverbod dat nu al geldt voor supermarkten zal per 1 januari 2021 ook voor andere verkooppunten gaan gelden¹.
 - Daarnaast is wetgeving in voorbereiding waarmee rookruimtes in (semi-)publieke en openbare gebouwen per 1 juli 2021 verboden worden.
 - Ook werkt het ministerie aan mogelijkheden om het aantal verkooppunten van tabak te verminderen en gaat het op grond van de nieuwste inzichten de aantrekkelijkheid van e-sigaretten verminderen.
 - Nederland organiseert samen met de WHO-Framework Convention on Tobacco Control ook een grote mondiale conferentie om op politiek niveau afspraken te maken om tabaksgebruik verder tegen te gaan. In verband met de coronacrisis is deze conventie verplaatst van eind 2020 naar eind 2021.
- Op het gebied van voeding werkt VWS aan **productverbetering** samen met de industrie.
 - De lancering van het voedselkeuze logo (Nutri-Score) medio 2021 wordt voorbereid
 - Ook wordt overgewicht bij kinderen bestreden door kindhelden niet meer op de verpakking van ongezonde producten toe te staan.
- De **aanpak tegen overgewicht en obesitas** vraagt om actief beleid van Rijk en gemeenten. Niet alleen de acties uit het Nationaal Preventieakkoord, maar juist ook de lokale akkoorden

61

leveren een belangrijke bijdrage. Lokale akkoorden die worden ondersteund door de VNG en waar ook de link wordt gelegd met het sportakkoord. Deze lokale aanpak is ook belangrijk voor de implementatie van de gecombineerde leefstijlinterventie (GLI) en het programma 2DiaBeat. Wanneer alle partijen goed samenwerken ontstaat er een breed gedragen integrale aanpak om obesitas en diabetes type 2 terug te dringen.

- **Overmatig alcoholgebruik** is van grote invloed op de gezondheid van mensen. In het Nationaal Preventieakkoord is de ambitie geuit om het percentage zware en overmatige drinkers daarom flink te verlagen. Het ministerie wil toewerken naar een samenleving waarin kinderen en zwangere vrouwen niet drinken.
 - Daarom blijft het kabinet zich in 2021 inzetten op het werken aan een nieuwe gedragsnormering, waarin niet drinken normaal is. Het kabinet gaat daartoe door met de acties uit het Nationaal Preventieakkoord en monitort de effecten van deze acties.
 - In 2021 treedt naar verwachting de nieuwe Alcoholwet in werking die de wederverstrekking strafbaar stelt. Oftewel: het doorgeven van alcoholhoudende drank van 18-plussers aan 18-minners in de openbare ruimte wordt daarmee strafbaar, ook als het een familierelatie betreft.
- Naast het Preventieakkoord zet VWS ook in op het **tegengaan van drugsgebruik**.
 - Zo wil het kabinet lachgas op de lijst II van de Opiumwet plaatsen en alleen de eigenlijke toepassingen van lachgas hiervan uitzonderen. Het streven is het verbod de eerste helft van 2021 in werking te laten treden.
- Ook in 2021 gaat het ministerie aan de slag met het sportbeleid en het Sportakkoord en moeten de gevolgen van de coronacrisis voor de sportsector zoveel mogelijk worden beperkt.

13.2 De beweging van de Juiste Zorg op de Juiste Plek

Een gezonde bevolking en excellente zorg wordt niet alleen in de huisartsenpraktijk bereikt, het ziekenhuis of het verpleeghuis. Het vraagt samenwerking, coördinatie en regie tussen heel veel partijen.

- Om de samenwerking te verstevigen werkt het zorgveld al een aantal jaar aan de beweging van De Juiste Zorg op de Juiste Plek; over de verschillende zorgdomeinen heen. Het rapport van de Taskforce Juiste Zorg op de Juiste Plek vormt hiervoor de basis.
- Om deze beweging in de praktijk mogelijk te maken, is onder meer afgesproken dat er **per regio een beeld komt van de sociale en gezondheidssituatie**, inclusief voorspellingen over de ontwikkelingen de komende jaren. Zo kan een gezamenlijke veranderaanpak worden gerealiseerd. De regiobeelden zijn inmiddels beschikbaar op de website.
- De beweging moet gezondheid bevorderen en de kwaliteit van leven vergroten. Daarvoor is het noodzakelijk om samen met betrokken zorgpartijen ook de zorgopleidingen te vernieuwen. Zo wordt in het meerjarige project Opleiden 2025, waar de Federatie van Medisch Specialisten het voortouw heeft, de beweging van de Juiste Zorg Op de Juiste Plek opgenomen in de medischspecialistische vervolgopleidingen.
- Lag in de afgelopen periode de nadruk op pionieren en enthousiasmeren, in 2021 wil het ministerie de opstartfase van het verzamelen van goede voorbeelden gaan inruilen voor een duurzame transformatie in de praktijk. De ambitie is samen met veldpartijen te komen tot een **collectieve regioaanpak met aandacht voor de personele vraagstukken voor de zorg**. Ook moeten knelpunten worden geïnventariseerd en opgeruimd, zodat ook kan worden verwacht dat veldpartijen domeinoverstijgend gaan samenwerken en zich organiseren in de regio.

13.3 Naar een sterker sociaal domein

- Om de **zorg aan kinderen en gezinnen met complexe problemen** te verbeteren is meer samenwerking en regie in het jeugdstelsel nodig. Het kabinet dient daartoe in 2021 een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer in om de organisatie van de jeugdzorg te verbeteren.
- Daarnaast wil het kabinet samen met gemeenten, zorgaanbieders, professionals en cliënten de zorg aan kinderen en gezinnen merkbaar en meetbaar verbeteren. Dat gebeurt met het **Programma Zorg voor de Jeugd**.
- Het kabinet stelt in 2021 structureel 26 miljoen euro extra beschikbaar voor gespecialiseerde regionale expertisecentra voor kinderen en jongeren met **weinig voorkomende ernstige psychiatrische of anderszins complexe problemen**.
- Het kabinet heeft 200 miljoen euro extra beschikbaar gesteld voor preventie, vernieuwing van de **opvang en het wonen met begeleiding**.
- Met het programma **Geweld Hoort Nergens Thuis** zet het kabinet stevig in op het eerder signaleren en het duurzaam oplossen van geweld in afhankelijkheidsrelaties, waar ook kindermishandeling vaak aan de orde is.
- Het kabinet heeft structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten voor de **aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld**, waaronder jaarlijks 38,6 miljoen euro voor Veilig Thuis, 14 miljoen euro voor het creëren van extra opvangplekken in de vrouwenopvang en 1,5 miljoen euro voor de centra seksueel geweld. Voor de aanpak van Schadelijke Praktijken krijgen gemeenten zowel in 2020 en 2021 5 miljoen euro.
- Naast de bestaande inzet om slachtoffers tegen dit soort fenomenen te beschermen, waaronder de aangepaste wetgeving strafbaarstelling van huwelijksdwang en vrouwelijke genitale verminking en de Wet Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandelingen, zet het kabinet extra stappen om de problematiek eerder in beeld te krijgen en duurzaam te stoppen. Mede namens de ministers van SZW, OCW en BZ zal het kabinet in 2021 verder uitvoering geven aan de **Actieagenda schadelijke praktijken**.
- Het kabinet werkt aan een verdere **invulling van een brede visie op ouderenzorg**. In 2021 zullen de aangekondigde maatregelen een eerste uitwerking krijgen.
- Het kabinet zet ook in 2021 stevig in op ondersteuning en zorg op afstand via digitale toepassingen zoals de **Stimuleringsregeling EHealth Thuis (SET)** voor zorgaanbieders.

63

Veel van bovenstaande opgaven pakken gemeenten, Rijk en andere medeoverheden samen aan. Om dit te kunnen doen is het van belang dat de financiële positie van gemeenten toereikend is. Naast de genomen maatregelen ter compensatie van medeoverheden, vindt het kabinet het in deze tijd belangrijk de schommelingen in het budget voor medeoverheden te dempen. In overleg met de VNG en het IPO is daarom besloten om de stand van het accres zoals gepresenteerd in de Voorjaarsnota 2020 te bevriezen voor de jaren 2020 en 2021. Als er zich grote onverwachte wijzigingen voordoen, zal het kabinet hierover met de VNG en het IPO in gesprek gaan.

13.4 Overzicht coronamaatregelen

Aanschaf en distributie medische beschermingsmaterialen

De totale uitgaven aan medische beschermingsmaterialen worden in 2020 geraamd op 1,5 miljard euro. Voor de uitlevering van medische hulpmiddelen aan zorginstellingen in 2020 is bij de eerste suppletoire wet 2020 en eerste incidentele suppletoire begrotingswet 2020 een ontvangstenbudget van in totaal 470 miljoen euro begroot. Dit ontvangstenbudget voor 2020 wordt volledig afgeraamd, omdat de ontvangsten naar verwachting na 2020 met het LCH worden afgerekend.

GGD'en en veiligheidsregio's

De GGD'en en Veiligheidsregio's vervullen een belangrijke rol tijdens de Coronacrisis. De extra middelen zijn benodigd zodat deze partijen hun rol blijven vervullen. Zo maken GGD'en kosten voor het opzetten, bemensen en uitvoeren van het bron- en contactonderzoek en het opzetten van teststraten. Daarnaast zijn er middelen nodig voor bemonstering en uitgestelde dienstverlening. Voor de veiligheidsregio's zijn middelen beschikbaar gesteld voor de extra kosten die gemaakt worden voor onder andere de coronacentra, distributie beschermingsmiddelen en crisiscommunicatie.